

KATHOLIEKE VOLKSPARTIJ

WERKPROGRAM

1 9 6 3

**DE WERELD
VAN MORGEN**

WERKPROGRAM 1963

DE WERELD VAN MORGEN

TEN GELEIDE.

De grote natuurwetenschappelijke en technische ontwikkelingen van de vorige eeuw en van het begin van deze eeuw hebben vergaande gevolgen gehad voor de verschillende levensgebieden van de mens, voor de verhoudingen tussen de mensen en de volkeren.

De grote ontwikkelingen op dit gebied van de laatste decennia, welke wij zich dagelijks verder zien voltrekken en waarvan wij ons nauwelijks kunnen voorstellen tot welke afmetingen zij zullen groeien, zijn van veel intensiever aard en vinden in een veelvoudig versneld tempo plaats. Wij ervaren reeds vele van haar gevolgen. Zij zullen hun stempel op een indringender en ingrijpender wijze drukken op het leven van iedere dag en op de onderlinge verhoudingen tussen de mensen en de volkeren, dan de technische ontwikkelingen van de voorbije periode.

Dit is de problematiek waarvoor onze generatie staat: deze wereld van morgen, met haar nieuwe en geheel eigentijdse vraagstukken, zullen wij moeten maken tot een wereld, waarin het ook voor onze jonge mensen, voor onze kinderen en hun kinderen, goed is te leven, in de diepste en waarachtig christelijke betekenis van deze woorden. Zo zullen wij de wereld van morgen hebben te bouwen op de fundamenten van het christendom.

Dit stelt op politiek terrein gelijkelijk eisen zowel ten aanzien van de vraagstukken, welke zich daarbij voordoen in de sfeer van het internationale en supra-nationale beleid als ten aanzien van die, welke zich concreet en direkt voordoen in de sfeer van onze binnenlandse politiek.

De Katholieke Volkspartij wil deze opdracht bewust aanvaarden en stelt deze tot uitgangspunt van haar program en haar politieke werkzaamheid.

DE WERELD VAN MORGEN

ALGEMENE INLEIDING EN VERANTWOORDING.

In de wereld van morgen zullen volken, rassen, kulturen en religies elkaar steeds vaker en steeds nader ontmoeten. In de vervulling van de natuurlijke en derhalve allen opgelegde taak van opbouw van een gelukkige samenleving, waarin ieder zichzelf kan zijn en allen elkaar aanvullen, zullen de volkeren moeten samenwerken.

Hoe zal de wereld van morgen daartoe worden gevormd? Wie om zich heen ziet en zich bewust is van de sociale ellende, die tot ons komt uit de ontwikkelingsgebieden en van de nog gevaarlijker geestelijke ellende der kommunistische wereld, beseft, dat de opbouw van een gezonde en gelukkige samenleving geen gemakkelijke taak zal zijn, evenmin een taak van korte duur. Hij beseft tevens, dat hier alles samenhangt en dat ook de stoffelijke welvaart niet voor enkele volken gereserveerd kan blijven. Hij beseft verder dat in een gezonde en gelukkige samenleving, die een ware gemeenschap moet vormen, aller geluk slechts hecht is gefundeerd, indien het steunt op de hiërarchie der levenswaarden, verbonden met het besef van gelijkwaardigheid naast bijzonderheid der volkeren en rassen. In zulk een gemeenschap wordt aller geluk slechts bevestigd en vervolmaakt, indien de onderscheidingen naar religie en levensbeschouwing worden aanvaard volgens het gebod der liefde tot de evenmens, en de poging tot herschepping daarvan in eenheid volgens het gebod van die liefde wordt betracht.

SAMENWERKING.

Hoe kan de wereld van morgen worden gemaakt tot een gemeenschap van waarachtig levensgeluk? Dit is de vraag, die talloos velen, in het bijzonder ook de politieke partijen, bezig houdt en waarop zij een antwoord willen geven. Dat antwoord is afhankelijk van wat men ziet als waarachtig levensgeluk en van wat men ziet als de middelen daartoe. Het karakter, de eigen aard van een politieke partij wordt immers bepaald door dat antwoord en door de levende uitbeelding van dat antwoord.

De K.V.P. weet, dat ook andere politieke partijen zich bewegen naar de wereld van morgen als naar een gemeenschap van waarachtig geluk. Dit streven van politieke partijen rondom haar ervaart de K.V.P. als onderling verschillend naar inzicht en middelen. In aansluiting daarop ziet zij het karakter, de eigen aard dier politieke partijen als van de hare verschillend en soms zelfs tegenstrijdig. In het besef, dat haar eigen inzichten en middelen slechts tot volle wasdom en doelmatigheid kunnen komen in kontakt met die van anderen, voelt zij zich gedrongen tot samenwerking en ontmoeting met anderen. Waar de grondslag van de inzichten der K.V.P. ligt verankerd in het christendom, kan haar samenwerking zich uitstrekken tot alle politieke partijen, die in het kader van die samenwerking zich de facto laten leiden door de grote christelijke levenswaarden. Uiteraard zal de geneigdheid tot samenwerking zich allereerst richten op de politieke partijen, wier grondslagen aan dezelfde Bron zijn ontleend, of wier maatschappelijke opvattingen de aanwezigheid van christelijke levenswaarden doen veronderstellen. Voor zover samen-

werking met anderen niet mogelijk is, streeft de K.V.P. de ontmoeting na, indien deze zich kan voltrekken binnen het kader van de geestelijke vrijheid van de mens.

EIGEN AARD.

De K.V.P. richt zich op de Evangelische levenswaarden. Zij streeft een politiek na, die voortvloeit uit maatschappelijke en staatkundige beginselen, waaraan de christelijke levens- en wereldbeschouwing ten grondslag ligt en die gevoerd wordt in de geest van christelijke liefde, rechtvaardigheid en waarachtigheid. Zij aanvaardt de voorlichting door de Kerk verstrekt over deze maatschappelijke en staatkundige beginselen. Derhalve staat de K.V.P. bij de zorg voor de toestand van algemeen welzijn, zijnde het doel van de Staat, altijd voor ogen, dat de objectieve zin van het staatsleven steeds uitmondt in de dienstbaarheid aan de geestelijke waardigheid en vervolmaking van alle burgers. Veranderingen in het staatkundig leven — of zij nu betreffen de menselijke relaties tot de stoffelijke wereld, de onderlinge menselijke verhoudingen of die van en tot de verschillende sociale groepen — betekenen dus voor de K.V.P. uitsluitend dan vooruitgang als zij de ontplooiing van de menselijke persoon bevorderen. Daarbij zullen allen, die deelhebben aan de menselijke samenleving, tot die ontplooiing moeten kunnen geraken. Daar al het staatkundig handelen derhalve moet uitvloeien in de bevordering van de geestelijke waardigheid en vervolmaking der burgers, dienen zich daarbij de normen der christelijke rechtvaardigheid en liefde. De K.V.P. is van oordeel, dat in de verhoudingen der mensen onderling, zowel als in de gemeenschapsverhoudingen de liefde der broederschap van het christendom steeds meer op de voorgrond dient te worden geplaatst. Ook de liefde immers ontwikkelt het recht en schept het recht. Dit laatste niet in de zin, dat deze liefde wijziging brengt in wat objectief en op zichzelf genomen rechtvaardig of onrechtvaardig is. Echter wel in de zin, dat zij in het beschouwen van wat voor allen bereikt moet worden, voortdurend nieuwe gerechtigheid ontdekt, terwijl bovendien deze liefde in het bestrijden der storende omstandigheden voortdurend nieuw recht oproept. Aldus wordt verwekt een politiek van hart en vurigheid in Evangelische stijl, een politiek die de functie der stoffelijke welvaart en der kultuur mede zoekt in de ontwikkeling van de geestelijke waardigheid en vervolmaking van de mens in zijn opgang naar het volmaakte geluk, dat in God ligt.

I. De internationale samenleving.

1.

De hoogste taak der internationale politiek is de verwezenlijking van de waarachtige vrede. Waarachtige vrede is de veilige rust, die voortvloeit uit een juiste internationale orde. Ware deze orde aanwezig, Nederland zou geen behoefte hebben aan een eigen gewapende macht. De agressieve politiek van het kommunisme verplicht echter ook ons land door het middel van machtsvenwicht het wapengeweld en de machts- en landhonger van dat kommunisme te bedwingen. Nederland is verplicht — ook omwille van zijn eigen vrij bestaan — met andere vrije landen militair samen te werken om dat machts-

evenwicht in stand te houden. Nederland blijft daarom een toegewijd lid van het Atlantisch bondgenootschap. Indien het kommunisme zijn imperialistische zin tot overheersing kan intomen, zal zakelijk inzicht voeren tot machts-evenwicht op zo laag mogelijk militair niveau. Ontwapening (en primair nucleaire ontwapening) gelijkkelij van beide zijden onder effectieve internationale controle kan en zal dan moeten worden verwezenlijkt. Algemene en volledige ontwapening van beide partijen is daarbij het ideaal, dat verwezenlijkt kan worden bij de intrede van een ware internationale rechtsorde.

2.

Is het thans nog noodzakelijk kommunistisch wapengeweld en usurpatie te keren door een Atlantisch bondgenootschap, een waarachtige vredespolitiek veronderstelt veel meer dan dat. Bevorderd zal moeten worden een internationale rechtsorde, die gebruik van geweld tussen volken uitbant en in het verkeer der volken beslissingen weet te treffen door overleg op basis van recht en broederschap.

Zulk een rechtsorde moge in theorie steeds denkbaar zijn, de praktische verwezenlijking er van is gebonden aan de voorwaarde, dat aan ieder land en aan ieder volk de mogelijkheid wordt geboden, om tot de noodzakelijke economische en maatschappelijke ontwikkeling te geraken. Gebeurt dit niet, dan dreigt de ontmoeting der volkeren een mogelijk genadeloze belangenstrijd te worden; gebeurt dit wel, dan is een ordelijk schikken in aller samenwerking tot aller ontwikkeling mogelijk.

3.

Aller samenwerking tot aller ontwikkeling dient uit te gaan van het respect voor de waarde en waardigheid van de menselijke persoon. Als gevolg daarvan dienen niet als deklaratie, maar als uitgangsstelling te worden aanvaard de fundamentele rechten van de mensen op leven en levensonderhoud, gewetensvrijheid en vrijheid van godsdienst, ontwikkeling, medische zorg en partikuliere eigendom. De volledige verwezenlijking van aller ontwikkeling vraagt wellicht generaties. De realiteit gebiedt er ons rekenschap van te geven, dat bijna twee-derde deel van de mensheid nog in een staat van ondervoeding leeft. De realiteit gebiedt tevens te bedenken dat — alle tegenwoordige hulp ten spijt — de economische groei der ontwikkelingslanden nauwelijks gelijke tred houdt met de bevolkingsgroei. Kernprobleem is daarom de economische groei op te voeren tot economische vooruitgang en de economische vooruitgang om te zetten in ordelijke sociale realiteiten, op basis waarvan het geestelijke welzijn der volken hoger vlucht nemen zal, indien althans de zedelijke integriteit wordt bewaard en ontwikkeld.

Uit deze overwegingen trekt de K.V.P. de konklusie, dat de samenwerking van allen tot ontwikkeling der wereld het belangrijkste vraagstuk is. Wij zullen daarbij de moed dienen op te brengen in geheel andere dimensies te denken dan tot nu toe het geval was. Derhalve is de K.V.P. van oordeel, dat de samenwerking tot aller ontwikkeling — zowel in een program op lange als op korte termijn — zal moeten worden gekenmerkt door:

1. veelzijdigheid van middelen;
2. ruimhartigheid bij het geven en in het ontvangen;
3. doelmatigheid vooral in de ontwikkeling der landen, maar ook in hun ondersteuning.

4.

De Atlantische samenwerking zal zich voortdurend moeten aanpassen aan de veranderde omstandigheden, maar meer nog het mondiaal karakter van haar opdracht steeds beter dienen te beseffen. In haar kader immers bevindt zich het overgrote deel der geestelijke kracht en materiële rijkdom, waardoor de ontwikkeling der wereld naar de fundamentele mensenrechten kan worden verwezenlijkt. Zo duidelijk is de macht van haar geestelijk en stoffelijk bezit, dat welhaast van een roeping moet worden gesproken. Meer nog dan de samenwerking op militair terrein kan de samenwerking op ideologisch, politiek, economisch en cultureel gebied de wereldvrede dienen. Bevorderd dient daarom te worden de uitbouw van de N.A.V.O. en de O.E.S.O. tot een volwaardige Atlantische samenleving.

De wijzigingen daartoe in de organisatievorm behoren te worden aanvaard. In deze samenleving zullen de Europese landen, onderling verenigd, hun plaats innemen.

De groei van het verenigd Europa in de breedte, door toetreding van zoveel mogelijk vrije Europese landen, en in de diepte, door steeds nauwer samenwerking op alle terreinen van het maatschappelijk leven en het tot standbrengen van de politieke eenheid, blijft niet alleen een levensbelang voor Europa doch ook een gewichtige faktor voor de wereldontwikkeling en de wereldvrede. In het bijzonder zal moeten worden verwezenlijkt — en wel op zijn minst en met behoud en vervolmaking der communautaire samenwerking — het politieke overleg tussen de gezamenlijke regeringen. Evenzeer zal de democratische controletaak en daardoor het effectief verwezenlijken van het politieke overleg der gezamenlijke volken in een rechtstreeks gekozen Europees parlement tot verdere ontwikkeling behoren te worden gebracht. Dit laatste is van overwegend belang, omdat speciaal in de parlementen leven de volken, vertegenwoordigd door de mensen die hun overtuigingen belichamen en de dragers van morele en politieke beginselen zijn.

In de christen-demokratische fraktie vooral ontmoeten elkaar en werken samen de dragers van christelijke beginselen ten aanzien van gezin, kinderen, arbeid, rechtvaardigheid en broederliefde. Bij hen berust op de eerste plaats de verantwoordelijkheid om het Europa van morgen te vormen tot een gemeenschap van geluk naar christelijke orde. De christen-demokratische samenwerking in het Europese kader zal tenslotte voorbeeld en stimulans behoren te zijn voor een geleidelijk toenemend overleg tussen alle christen-demokraten in alle internationale vraagstukken.

II. De nationale samenleving.

Uiteraard zal de aandacht in het bijzonder moeten uitgaan naar de fundamentele goederen, die voor de persoonlijke waardigheid en vervolmaking van de mens in het algemeen noodzakelijk zijn. Bezield door de liefde der christelijke broederschap zal men de beschikking

Deze twee, door de eisen van de wereld van morgen geboden, struktuurwijzigingen, behoren wezenlijk tot de grote en grootse opgaven, waarvoor wij ons gesteld zien. Struktuurwijzigingen, die niet in één parlementaire periode volledig gerealiseerd kunnen worden, maar welke wij systematisch moeten uitbouwen in een tempo, dat evenredig is aan het belang van deze zaken.

3.

Door een goed gespreide welvaart, dus door een ware algemene welvaart, komt de mens (en bedoeld is dan ook de kategorie met de lagere en middelbare inkomens) niet slechts tot zijn bijdrage in de economisch noodzakelijke investeringen. Hij legt daardoor mede het fundament van zijn maatschappelijke zelfstandigheid, op welk fundament hij door geestelijke ontwikkeling voortbouwen kan aan zijn deugdelijke persoonsontplooiing. Is het stelsel van de partikuliere eigendom het juiste middel om die maatschappelijke zelfstandigheid te bereiken? Is het stelsel van de partikuliere eigendom een juist middel ter bereiking van de sociale democratie? De K.V.P. beantwoordt deze vragen bevestigend. Zij acht het een dwaling de eigendom op te delen in de twee-deling „kollektieve” eigendom en strikt „individuele” eigendom. De partikuliere eigendom dient evenals in het verleden verschillende eigendomsmanifestaties te bevatten.

De moderne opdracht voor de wereld van morgen is de partikuliere eigendom te konstrueren in onderscheiden vormen, die doelmatig zijn voor de maatschappelijke zelfstandigheid van de mens in de moderne verhoudingen. De opdracht aan de partikuliere eigendom gesteld, is dus een doelmatighedsopdracht, mede gericht op de sociale zelfstandigheid der burgers. Die opdracht formuleert de K.V.P. als volgt:

Indien het voorwerp van eigendom zich niet verzet tegen het individuele partikuliere bezit, dan verdient het individuele bezit voorrang; indien dit wel het geval is, dan verdient een bezitsvorm van meer privaat karakter voorrang op een vorm van minder privaat karakter.

Hiermede is het subsidiariteitsbeginsel geprojecteerd, op de partikuliere eigendom. Welke is nu de norm om uit te maken in hoeverre gestreefd moet worden naar meer of minder gepartikulariseerd bezit? Die norm acht de K.V.P. te zijn het grondbeginsel van ons goederenstelsel, dat valt te omschrijven als:

De stoffelijke goederen zijn op de éérste plaats bestemd om te voorzien in de behoeften van alle mensen en van ieder onder hen; alle andere doeleinden zijn ondergeschikt aan dit éérste beginsel.

Dit grondbeginsel voert tot de opbouw van een stelsel van partikuliere eigendom, waarin het méér private bezit slechts dan voorgaat, indien niet aantoonbaar is, dat ten behoeve van alle burgers of ten behoeve van allen in een bepaalde groep het minder private bezit voorrang dient te hebben. Dit grondbeginsel voert tot die harmonie in de verschillende vormen van bezit, welke nodig is om de maatschappelijke zelfstandigheid van alle burgers en voor ieder onder hen zo goed mogelijk te verzekeren.

4.

Op grond van het bovenstaande en nader gericht door haar zin voor

broederliefde en recht stelt de K.V.P. als centrale punten van haar op waarachtige volkswelvaart gericht beleid:

1. Speciale zorg voor de zwaksten in ons economisch en sociaal bestel, dus ruimhartige voorzieningen voor hen, die niet werken kunnen of minder valide zijn. Die zwaksten zijn, naast vele grote gezinnen: de weduwen en wezen, de bejaarden met alleen het algemeen ouderdomspensioen, de invaliden, de zorgenkinderen, de mindervaliden, diegenen der loontrekkenden en zelfstandigen wier inkomen duidelijk ontoereikend is voor deelname aan het zich globaal demonstreerende konsumptie-patroon.
2. Een brede, in beginsel zelfs algemene spreiding van individueel bezit. Daarbij valt te bedenken, dat de beloning voor economisch verantwoorde arbeid slechts dán ten volle rechtvaardig kan worden geacht, als zij — door middel van overleg en zuinigheid — ruimte tot sparen laat. De vorming van verbreid bezit dient daarenboven door andere middelen te worden gestimuleerd, o.m. door nader uit te werken systemen, waardoor de werknemers een aandeel in de toeneming der investeringen krijgen.
3. Sociale zekerheid voor de gezinnen van zelfstandigen zowel als van loontrekkenden. Daartoe uitbreiding en verbetering der algemene Kinderbijslagwet. Daartoe tevens passende en op eigentijdse eisen gerichte woongelegenheid voor alle gezinnen.
4. Voorziening in de algemene sociale risico's van alle burgers door volksverzekeringen en van specifieke risico's door groepsverzekeringen. Bij deze verzekeringen, waarvan de gelden in het algemeen door belanghebbenden worden bijeen gebracht, dient evenzeer gewaakt tegen teveel als tegen te weinig.
5. Het bieden van bescherming en ondersteuning aan uit de maatschappij naar voren tredende geordende initiatieven, welke gericht zijn op de ontwikkeling der maatschappelijke zelfstandigheid van groepen burgers.
6. Uitbreiding der maatschappelijke en publieke voorzieningen, in het bijzonder op het gebied van het verkeer en de recreatie.
7. Een belastingheffing op basis der verdelende rechtvaardigheid, zonodig met aanvulling op basis der sociale rechtvaardigheid, waarbij ook aandacht voor de draagkracht van grote gezinnen.

5.

Niet slechts in de beloning voor, maar ook in de vervulling van zijn economische arbeid moet de mens zijn persoonlijkheid kunnen ontplooiën en daarom behoort het economisch element, zowel van het gehele bedrijfsleven als van zijn vertakkingen en van de ondernemingen, ondergeschikt te blijven aan het sociale element. Dit sociale element is het welzijn en niet slechts de stoffelijke welvaart van de personen, die in de produktie verbonden zijn.

De arbeidsgemeenschap als bezielende faktor (formeel element) en het geïnvesteerde kapitaal als technische faktor (materieel element) der produktie zijn op elkaar aangewezen. De Overheid heeft mede tot taak de totstandkoming van een harmonie in deze samenwerking te bevorderen. Naarmate ook de kulturele emancipatie van de werknemers nader tot verwezenlijking komt, zal aan hun medezeggen-

schap op de verschillende terreinen van het maatschappelijk leven daadwerkelijk vorm dienen te worden gegeven. Mede daartoe zal de Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie (P.B.O.) dienen te worden opgebouwd als gemeenschap van verantwoordelijkheid van allen, die deelnemen aan de produktie en zal in het ondernemingsrecht de verantwoordelijkheid ook der arbeidsgemeenschap tot uitdrukking moeten worden gebracht.

Deze mede-verantwoordelijkheid met als gevolg de mede-zeggenschap vloeit noodzakelijk voort uit de structuur van een rechtvaardig en menswaardig arbeidsbestel, waarvan wij de verdere realisatie en uitbouw wensen waar te maken, als een van de eigentijdse noodzakelijke structuurwijzigingen, naast die van de wijziging der kapitaalstructuur door middel van een breed gespreid eigen bezit.

Wij wensen niet de ongebondenheid, die het ordelijk sociaal en economisch verkeer verhindert en het recht van de sterkste tot laatste norm heeft. Wij wensen evenmin de regeling van de sociale en economische problematiek van het bedrijfsleven door de Centrale Overheid. Wij zijn daarentegen overtuigde voorstanders van zelfordering en zelfbestuur van het bedrijfsleven door het bedrijfsleven, uiteraard rekening houdende met de taak van de Centrale Overheid ten aanzien van het algemeen belang.

B. Gezondheidszorg voor allen.

Een wezenlijke voorwaarde voor het ten volle deelnemen aan het maatschappelijk bestel, in het bijzonder aan het arbeidsbestel is het bezit van lichamelijke en geestelijke gezondheid. De gezondheid biedt tevens een zeer belangrijke bijdrage tot de opvoering der sociale zelfstandigheid van de burgers. De geneeskunde met haar wetenschappelijke en technische middelen dient daarom te worden gericht op de gezondheid van alle burgers. Tot stand zal moeten komen een programma met desiderata op korte en lange termijn voor wat betreft de organisatie en voorziening der sociale geneeskunde. Voorzieningen zullen voorts dienen te worden getroffen voor de hygiëne van bodem, water en lucht.

De gezondheidszorg is ten nauwste gelieerd aan intieme levenskwesties, waaraan vaak gewichtige sociale gevolgen zijn verbonden en die soms zelfs nauw verband houden met levensbeschouwelijke vraagstukken. De organisatie van een effectieve gezondheidszorg voor allen zal dan ook een ideologische meêrvormigheid moeten vertonen. Zoals bij de ontwikkeling van ieders persoonlijke gaven, zal ook hier en hier zelfs in het bijzonder de juiste gedragslijn zijn:

1. De aanvaarding en honorering van de vrijheid.
2. Indien nodig de subsidiëring van de vrijheid.
3. Het verzekeren van veiligheid en doelmatigheid in de vrijheid.
4. Overal waar nodig de samenwerking in de vrijheid.

Naarmate het karakter der direkte gezondheidszorg in de verhouding van arts tot patiënt minder spreekt en het financiële of arbeids-revaliderende dan wel publieke karakter méér, kan ook de samenwerking van allen gemakkelijker worden opgelegd en afdwingbaar gesteld. Soms tijds kan het centrale karakter van een voorziening om uitvoering door een overheidsdienst vragen.

C. Ontwikkelingsmogelijkheden voor allen.

1.

De veiligheid van het stoffelijk leven en een de mens waardig arbeidsbestel mogen van fundamentele betekenis voor mens en staatkunde zijn, beide staan daarbij niet stil en zijn bestemd voor de verwerving van hogere goederen. Het zijn de wetenschap en wijsbegeerte, de kunst, de ordening en instellingen, de godsdienst en zedenleer, die voor de mens en de gemeenschap de bouwstenen vormen om van welvaart tot welzijn te geraken.

Welzijn houdt in hoger geluk, hoger gerichte ontplooiing, hogere volmaaktheid dan welvaart. Niet in de behartiging der algemene welvaart maar in die van het verdergaande algemeen welzijn beoefent de staatkunde haar totale opdracht. In de veiligstelling van een zo hoog mogelijk geestelijk welzijn vindt de staatkunde haar hoogste bekroning. Staande op het welgevormde fundament der stoffelijke welvaart in een wel geordend arbeidsbestel, dient de staatkunde zich met méér liefde dan voor al het andere te richten op de behartiging van het geestelijk welzijn der burgers. De christelijke staatkunde in het bijzonder behoort aldus te zijn ingesteld, waar zij onophoudelijk voor ogen moet hebben, dat het doel van het menselijk leven niet van deze aarde is. De bevordering van het geestelijk welzijn door optimale mogelijkheden betekent voor haar dus de bevordering mede van de zedelijke integriteit en de vroomheid tegenover God.

Dat een positief op het geestelijk welzijn gericht overheidsbeleid zich op allen dient te richten en ontwikkelingsmogelijkheden voor allen dient te scheppen, volgt hieruit duidelijk. Daar komt nog bij, dat iedere burger, zich ontwikkelend naar eigen oorspronkelijkheid, naar eigen aanleg en talenten, aan de gemeenschap de rijkdom schenkt van de verscheidenheid. Ook op dit persoonlijke en sociale belang berust het recht van ieder op ruime ontwikkelingsmogelijkheden.

Door het voortdurend en steeds volmaakter voortgaan op deze weg, zal men tenslotte komen tot wat men zou kunnen noemen: de kulturele democratie. Een kulturele democratie, gedragen door zedelijke integriteit, is een onmisbare voorwaarde voor de gemeenschap van waarachtig geluk in de wereld van morgen. Zij voert de gemeenschap op tot een beeld van Hem, die alles heeft geschapen; in haar wordt eerst ten volle het staatkundig beleid geadeld.

2.

Het rechtstreeks op het geestelijk welzijn gerichte overheidsbeleid dient uit zijn aard in zeer bijzondere mate te worden gekenmerkt door het aanvaarden en honoreren van de partikuliere vrijheid en van de zelfstandigheid van de menselijke persoon. De Overheid zal het partikulier initiatief met een natuurlijke sympathie bejegenen, het ruim baan en voorrang verlenen.

Op grond van de verdelende rechtvaardigheid zal de overheid bevorderen, dat voor iedere volwassene gelijkelijk de mogelijkheid wordt geschapen, zich geestelijk op de meest doelmatige wijze te ontwik-

kelen. Voor wat betreft de jeugdigen zal zij bevorderen, dat ieder overeenkomstig eigen aanleg en karakter tot de zelfstandigheid van volwassen persoon kan uitgroeien en zich kan bekwalen voor een hem passende funktie in de maatschappij. Daarbij zal zij voortdurend de noodzakelijke voorwaarden moeten scheppen, waaronder het onderwijs zich zodanig kan aanpassen aan de snelle ontwikkelingen, dat de jeugdigen van thans werkelijk gevormd en geschoold worden voor de nieuwe taken, waarvoor de wereld van morgen hen zal stellen.

Op grond van de sociale rechtvaardigheid en liefde zullen de ontwikkelingsmogelijkheden van financieel zwakkeren door toelagen op steeds ruimer schaal dienen te worden begunstigd.

3.

De van nature bij de ouders berustende en daarom onschendbare verantwoordelijkheid voor de opvoeding van hun kinderen, moet bij elke regeling betreffende de jeugdigen tot gelding komen, hetzij het voorwerp der regeling hun vorming is hetzij deze bij de regeling indirekt betrokken is.

Daar een zo doelmatig mogelijke ontplooiing van de werkzaamheid der Kerkgenootschappen onontbeerlijk is voor het geestelijk welzijn van ons volk, dienen aanspraken, welke Kerkgenootschappen op de gebieden van onderwijs en andere vorming maken op een eigen rechtspositie en een zelfstandige taak, erkend te worden en moet de verwezenlijking daarvan bevorderd worden. Voorts dienen aan burgers, die zich voor hun geestelijke ontplooiing richten tot niet-kerkelijke levensbeschouwelijke instellingen, rechten te worden toegekend, welke met de vrijheid van levensbeschouwing in overeenstemming zijn.

De terecht door de grondwet erkende vrijheid van onderwijs behoort als algemene grondslag en als leidraad bij de verdere vernieuwing van het onderwijs, zowel het bijzonder als het openbaar, loyaal aanvaard en gehonoreerd te worden.

De op de partikulieren berustende verantwoordelijkheid houdt mede in, dat zij de zorg voor de benodigde geldmiddelen niet in alle gevallen en zonder meer aan de Overheid kunnen overlaten. De Overheid, haar subsidiebeleid daarop richtend, zal ook de konsekwenties daarvan voor haar belastingbeleid moeten aanvaarden.

4.

Zowel in de stad als op het platteland worden hoge eisen gesteld aan de aanpassing van de mens aan de zich snel en sterk wijzigende levensgewoonten. Een christelijke politiek vraagt niet slechts om de afstemming van al haar ordeningsregelen op de verheffing der menselijke waardigheid, zij zal tevens de genoemde aanpassing op zich als voorwerp van haar ordenende taak moeten aanvaarden. Zij zal derhalve een positief en op personen, gezinnen en groepen gericht maatschappelijk beleid dienen te voeren, waardoor kerken, maatschappelijke organisaties en andere partikuliere initiatieven alsmede lagere overheidsorganen in staat worden gesteld hun gerechtvaardigde eigen verantwoordelijkheid te beleven. Hun activiteiten zal zij

stimuleren en subsidiëren. Het overheidsbeleid dient de samenwerking op de terreinen van volksgezondheid, het individueel maatschappelijk werk, het maatschappelijk opbouwwerk en het sociaal-kultureel werk te bevorderen met respektering van eigen aard en werkwijze der onderscheiden organisaties.

Slot.

Een kompleks van ontwikkelingsfactoren — naar omvang en dynamiek geweldig — doet zijn invloed gelden op de samenleving. Wij denken aan de rijkdom der economische voortbrengst en aan de veranderingen op de gebieden van industrie, handel, verkeer, vervoer, landbouw en visserij. Wij wijzen op de betekenis, die het moderne arbeidsbestel gaat innemen met o.a. de snellere groei van kinderen naar hun zelfstandigheid, met zijn sociale diensten, met zijn verlegging van verantwoordelijkheden. Wij noemen de vlucht van onderwijs en kultuur — nu nog geremd door financieringsmoeilijkheden —, die de komende generaties zal bevruchten en sociale verhoudingen zal wijzigen. Wij kunnen zo doorgaan en wijzen op de penetratie van pers, radio, televisie, op de ontwikkeling van de vrouw, op de verschuiving en verruiming van toekomstmogelijkheden. Temidden van dit alles zal het gezinsleven zich heroriënteren. Ook godsdienst en zedelijkheid zullen met behoud van hun eeuwige waarden steeds nieuwe vormen van beleving vinden.

Waar de politiek de specialiteit der orde heeft in de ganse maatschappij, staat zij voor de taak invloed uit te oefenen op de structuur van de toekomst.

Grote kennis van geëigende middelen is daartoe nodig en daar deze zetelt in de mens met zijn individuele geestesvarianten en dus in de mensengemeenschappen, acht de K.V.P. het noodzakelijk te worden gedragen en actief te worden gesteund door alle lagen en groepen van de katholieke gemeenschap in ons Vaderland. Zij richt zich voorts tot allen, „die van goede wil zijn” en die in het bovengeschetste de juiste weg zien naar de wereld van morgen.

De staatskunst moet de verstandigheid in bijzondere zin en wel in de hoogste vorm bezitten. In aansluiting daarop betracht de staatkunde der K.V.P. niet het spektakulaire en het geweldige, maar het evenwichtige en het menselijk en zakelijk doeltreffende. Daartoe vraagt zij het vertrouwen van allen en zij hoopt dit, onder de bijstand van de Geest Gods, niet te beschamen.

HOOFDSTUK I.

BUITENLANDSE ZAKEN EN DEFENSIE.

I. Algemeen.

1. a. Zo groot mogelijke medewerking en steun aan de vrijwillige samenwerking van alle volkeren als noodzakelijk middel om vrede, welzijn en geluk van de gemeenschap der mensen te bereiken;
b. in dit verband actieve bevordering van internationale menselijke kontakten, zowel bilateraal als multilateraal, in het bijzonder op cultureel terrein;
c. uitbouw en intensivering van de Europese en Atlantische samenwerking als noodzakelijke en hechte grondslag voor een op deze doeleinden gerichte samenwerking in de Verenigde Naties.
2. Herstel en ontwikkeling van wederzijdse vriendschappelijke betrekkingen met regering en volk van Indonesië.
3. Ruimhartige steun aan de ontwikkelingslanden, waarbij zoveel mogelijk bevordering van de activiteiten van partikuliere instituten waaronder missie en zending.
Deze steun dient zowel te worden verleend aan activiteiten hier te lande, welke gericht zijn op de mentale beïnvloeding van ons volk t.a.v. de landen in ontwikkeling alsook op de activiteiten in het kader van de ontwikkelingshulp in deze landen zelve.
4. Bevordering van de waardigheid van de menselijke persoon en van de volkeren, en dus het behoud van vrijheid en eigen zeggenschap in de vrijwillige samenwerking. Afwijzing van iedere vorm van kolonialisme. Het zelfbeschikkingsrecht moet ook kunnen worden uitgeoefend door hen, aan wie dit thans door diktatoriale regimes is ontnomen.
5. Afwijzing van iedere diskriminatie naar ras, godsdienst of wereldbeschouwing. Streven naar gelijkstelling van man en vrouw. Het ontwikkelen van initiatieven en het geven van steun aan pogingen om het lot der vervolgte en onderdrukte volkeren te verbeteren, mede door actieve medewerking aan de oplossing van het vluchtelingenvraagstuk.
6. Actieve samenwerking met geestverwante groeperingen in het buitenland, in het bijzonder in het kader van de Internationale Unie van Christen Demokraten.

II. Samenwerking met ontwikkelingslanden.

1. Daadwerkelijke medewerking aan een wereld-handelspolitiek, die de economische vooruitgang der ontwikkelingslanden stimuleert, waarbij bijzondere aandacht voor:
  - a. internationale overeenkomsten voor de stabilisatie van de prijzen voor grondstoffen, tropische en andere landbouwprodukten, gericht op een stabiele en redelijke beloning van de producenten;
  - b. een grotere verscheidenheid in de produktie van de ontwikkelingslanden, o.a. door bevordering van de industrialisatie;

- c. schepping van reële afzetmogelijkheden voor de produkten uit deze landen op de markten van hoog ontwikkelde landen.
2. Royale en gerichte medewerking, zowel door financiële steun als door het beschikbaar stellen van deskundige krachten, aan de instellingen en fondsen, die een doelmatige sociale, economische en kulturele hulp verlenen aan ontwikkelingslanden.
3. Bevordering van de samenbundeling van alle krachten in de internationale organisaties.
4. Aanmoediging en ondersteuning van het partikuliere initiatief bij vestiging van industrieën en bedrijven in ontwikkelingslanden, zulks eventueel door de stichting van een garantiefonds ter beperking van te grote politieke risico's.
Afsluiting waar mogelijk en gewenst van bilaterale overeenkomsten, gericht op ontwikkelingsprojecten.
5. Intensivering van menselijke kontakten bij de technische samenwerking, de uitwisseling van programma's en experts en de vorming van inheems kader, bij voorkeur in de eigen landen.
6. Koördinatie van alle ontwikkelingsactiviteiten op het nationale vlak, zowel door de koördinatie van regeringswege terzake, met een daartoe geëigend ambtelijk apparaat als wel d.m.v. een ontwikkelingsinstituut als orgaan van samenwerking en advies tussen overheid, bedrijfsleven, wetenschappelijke instellingen en niet-kommerciële instellingen en organisaties.
7. Binnen het kader van de associatieovereenkomst van de E.E.G. geleidelijke vermindering van de preferentiele behandeling, mits hiervoor volledige compensatie wordt geboden door andere maatregelen (verlaging van de verbruiksbelasting op tropische landbouwprodukten, rechtstreekse producentensubsidies).
8. De hulpverlening vanuit de Europese Economische Gemeenschap moet niet beperkt blijven tot de geassocieerde gebieden, maar moet zich ook uitstrekken tot andere landen (b.v. de Latijns-Amerikaanse). Koördinatie van de technische en financiële hulpverlening is in dit verband gewenst.

III. Verenigde Naties.

1. Volledige medewerking aan de ontwikkeling der Verenigde Naties en haar gespecialiseerde organisaties tot een rechts-, welvaarts- en welzijnsgemeenschap der volkeren.
2. Daadwerkelijke steun aan hulpakties zowel door het stimuleren van de economische, sociale en kulturele ontwikkeling als door het tegengaan van agressie. Het bevorderen van de onafhankelijke positie van de sekretaris-generaal. Het zoeken naar wegen, die de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in staat stellen preventieve bemiddelende diensten te verlenen.
3. Krachtige bevordering van een verantwoorde en geleidelijke beperking der bewapening (in het bijzonder en primair de nucleaire bewapening) onder doeltreffende internationale controle met het doel uiteindelijk te komen tot een algemene en volledige ontwapening. Een internationale vredesmacht van de V.N. dient te worden gevormd om daar te kunnen ingrijpen waar vrede en veiligheid in de wereld worden bedreigd.

4. Krachtige bevordering van de ontwikkeling der atoom-energie en het ruimte-onderzoek ten nutte van vreedzame welvaarts-bevorderende doeleinden.

IV. Atlantische Samenwerking.

1. Reële uitbreiding van de samenwerking in het Noord-Atlantische gebied in het economische, sociale, kulturele en politieke vlak. Aktieve deelneming aan de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (O.E.S.O.).
2. Het tot stand brengen van een Atlantische parlementaire konferentie, die naarmate de samenwerking toeneemt en konkrete aan gelegenheden zich aandienen, over parlementaire bevoegdheden zal moeten gaan beschikken.
3. De opbouw van het Verenigd Europa op zodanige wijze, dat het als gelijkwaardige partner kan deelnemen in een Atlantische samenwerking.

V. Europa.

1. Een voortvarend streven naar de eenwording van Europa met het doel de geestelijke en materiële welstand der betrokken volkeren verder te verhogen, de Atlantische samenwerking te versterken en Europa in staat te stellen een krachtige bijdrage te leveren tot een gezonde ontwikkeling van de internationale verhoudingen.
2. Het richten van dit streven naar eenwording op de totstandbrenging van de Verenigde Staten van Europa, met een federale Regering en een federaal Parlement. Dit laatste behoort te worden samengesteld, mede op basis van direkte verkiezingen.
3. Versterking en uitbouw van de bestaande Europese gemeenschappen in de overtuiging, dat de bovenationale samenwerking een federaliserend effect heeft en daardoor de aangewezen weg biedt om te geraken tot een wezenlijke integratie zowel politiek als economisch, sociaal en kultureel.

Hierbij:

- a. verbetering van de organisatie vooreerst door samensmelting van de Raden van Ministers en van de Executieven der Europese gemeenschappen en vervolgens door omvorming van de E.G.K.S., Euratom en E.E.G. tot één Gemeenschap;
- b. versterking van het communautair karakter van de Gemeenschap door verruiming van de bevoegdheden der Europese Commissies;
- c. bevordering van een doeltreffende democratische controle, vooral door instelling van het budgetrecht;
- d. waarborging van de gelijkwaardigheid der kleine landen en van hun levensbelangen; respekt en behoud van het nationaal eigene van de onderscheiden lid-staten;
- e. uitbreiding van het aantal deelnemende landen, waar de gemeenschapsvorming uiteindelijk het gehele Europa behoort te kunnen omvatten, mits de toetredende landen bereid zijn de verplichtingen van de gemeenschappen en van de politieke integratie te aanvaarden;

- f. verhoging van de levensstandaard van allen, in het bijzonder van de zwakkere groepen, dit mede door ontwikkeling van de minderontwikkelde streken (regionaal gekoncentreerde ontwikkeling);
  - g. bevordering van de samenwerking van het Europese bedrijfsleven — ondernemers en werknemers —, harmonisatie der arbeidsvoorwaarden en toepassing van het Europees Sociaal Handvest;
bevordering van een kwantitatief zo hoog mogelijk niveau van werkgelegenheid, bevordering van een gekoördineerde loonpolitiek op Europees niveau;
  - h. harmonisatie van de direkte en indirekte belastingen, een doeltreffend communautair en konjunktuurbeleid en harmonisatie der arbeidsvoorwaarden en der sociale zekerheid. In het kader van de verdergaande monetaire samenwerking instelling van één Europese munt;
  - i. versnelling van de integratie op het gebied van het vervoer, verkeer en kommunikatie en de landbouw, alsmede van de koördinatie der energievoorziening;
  - j. eenmaking van het daarvoor in aanmerking komende recht, unifikatie van de verkeersregels en geleidelijke opheffing der grensformaliteiten;
  - k. het innemen van een gemeenschappelijk standpunt tegenover het vraagstuk van de ontwikkelingslanden, de betrekkingen met de Verenigde Staten, de kommunistische landen en de overige landen;
  - l. verbetering van de besluitvaardigheid van de Raad van Ministers;
  - m. Koördinatie van regeringswege met een daartoe geëigend ambtelijk apparaat van alle beleidszaken die op de Europese economische en politieke samenwerking betrekking hebben;
  - n. nauwere samenwerking op het gebied van het onderwijs, wetenschap (waaronder op het gebied van het ruimte-onderzoek) en kultuur;
  - o. bevordering van het gemeenschappelijk beleid op die terreinen, waarop dit nog niet tot stand is gekomen, met inachtneming van de onderlinge samenhang van die terreinen.
4. Daadwerkelijke samenwerking met die vrije landen, welke zich alsnog afzijdig houden van deelname aan de Europese eenwording op bovennationale grondslag.

VI. Benelux.

- 1. Versterking en verdieping van de samenwerking tussen de landen van de Benelux met inschakeling van het georganiseerde bedrijfsleven, zowel op economisch als op sociaal en politiek gebied.
- 2. Bevordering van een gemeenschappelijk optreden in supranationale en internationale organen en ten opzichte van derde landen.

3. Intensivering van de samenwerking en de onderlinge kontakten op die terreinen, waar dit gewenst en noodzakelijk is, met name terzake van de harmonisatie van de wetgeving en het diplomatiek optreden, alsmede ten aanzien van wetenschap en kultuur, in het bijzonder met betrekking tot de gemeenschappelijke taal.
4. Het bevorderen van de ontwikkeling van het Beneluxmiddengebied, met name door werken van infrastructuurle aard, mede met het oog op de verbetering van de sociaal-ekonomische mogelijkheden van dit gebied, zulks in aansluiting op wat elders in Europa aan regionale konsentratie en ontwikkeling plaatsvindt.

VII. Christen-demokratische samenwerking.

Ter intensivering van een gemeenschappelijk optreden terzake van belangrijke internationale vraagstukken:

1. Versterking van de christen-demokratische samenwerking in Europa en in de gehele wereld, in het bijzonder ten aanzien van Latijns-Amerika, Afrika en Azië. In dit kader het tot stand brengen van kontakten met andere religieus-geïnspireerde groeperingen en stromingen in deze landen en kontinenten.
2. Intensievere samenwerking van de christen-demokratische fracties in het Europese Parlement en eveneens van deze fracties met de onderscheiden christen-demokratische partijen, middels de Internationale Unie van Christen-Demokraten.
3. Versterking van de organisatie van de Internationale Unie van Christen-Demokraten (met name van het sekretariaat), alsmede steun aan de uitbouw van het Internationale Studie en Dokumentatie Centrum van de N.E.I. te Rome.

VIII. Defensie.

Teneinde bij te dragen tot het behoud van de vrede en ter versterking van de kollektieve rechtshandhaving in internationaal en supra-nationaal verband nauwlettende aandacht aan de opbouw en de instandhouding van een doeltreffend georganiseerde krijgsmacht door:

- het leveren van een bijdrage naar vermogen in de N.A.V.O.
- het nakomen van onze nationale verplichtingen ten aanzien van de verdediging en
- het vervullen van geëigende taken in de V.N.

Bij deze opbouw en deze instandhouding bevordering van integratie en samenwerking in Benelux en in Europees verband opdat die de integratie en de samenwerking in de N.A.V.O. zullen versterken. Het Nederlandse bedrijfsleven zal hierbij zoveel mogelijk worden ingeschakeld.

In het geheel van de weerbaarmaking:

- bevordering van de godsdienstige, geestelijke en kulturele verzorging en de mentale weerbaarheid der militairen, alsmede hun staatsburgerlijke vorming;

- vermindering van elke verspilling van inspanning, tijd en geld, in het bijzonder na de rekrutenopleiding: de dienstdtijd zij zo kort als in verband met de paraatheid der strijdkrachten mogelijk is;
- een modern personeelsbeleid;
- goede materiële en sociale voorzieningen voor alle militairen, alsmede ten behoeve van de van hen afhankelijke gezinnen;
- billijke spreiding van persoonlijke en financiële offers der burgers;
- een streven naar een vergoedingsregeling voor dienstplichtigen;
- vrijstellingsmogelijkheid voor jonge vaklieden en academici, die in ontwikkelingslanden willen gaan werken.

IX. Civiele verdediging.

Teneinde in oorlogstijd het maatschappelijk leven zo goed mogelijk voortgang te doen vinden, hetgeen voorwaarde is om onze in N.A.T.O.-verband aanvaarde taak tot een goed einde te kunnen brengen, is naast het militaire apparaat een civiele verdediging noodzakelijk.

Daarom:

1. Evenwichtige opbouw van de civiele verdediging in al haar sectoren, tot de verantwoordelijkheid van alle Ministers behorend, teneinde de bevolking en haar eigendommen voor zoveel redelijkerwijs mogelijk is te beschermen tegen de gevolgen van aanvallen, met name van verrassende aanvallen met de modernste strijdmiddelen.
2. Bevordering van de bereidheid van de gehele bevolking om, zowel vrijwillig als verplicht, bij te dragen tot de civiele verdediging.

HOOFDSTUK II.

HET STATUUT VAN HET KONINKRIJK.

1. Loyale en nauwgezette uitvoering van het Statuut van het Koninkrijk.
2. Indien een of meer der partijen voor zich, hetzij een lossere band in het Koninkrijk, hetzij algehele onafhankelijkheid begeert, bereidheid om te overleggen over een daartoe strekkende wijziging van het Statuut. Daarbij moet de mogelijkheid bestaan de verhouding van Suriname dan wel die van de Nederlandse Antillen in of tot het Koninkrijk op afzonderlijke wijze te regelen.
3. Onderlinge verlening van hulp en bijstand, in het bijzonder van Nederland tegenover de beide andere landen, ter opvoering van de economische en sociale welvaart, alsmede ter bevordering van de kulturele ontwikkeling.

HOOFDSTUK III

A. FINANCIEN — EKONOMISCHE ZAKEN — SOCIALE ZAKEN EN MAATSCHAPPELIJK WERK

I. Algemeen

De sociale, economische en financiële politiek zal een sluitend geheel dienen te vormen, waarvan de centrale doelstellingen zijn:

1. De doeltreffende bedrijvigheid van allen, hetgeen inhoudt een zo hoog mogelijk peil van werkgelegenheid.
2. De voortdurende structurele groei der Nederlandse economie binnen de grenzen van een evenwichtige ontwikkeling van midde-len en bestedingen; vergroting van produktie, uitvoer en nationaal inkomen.
3. De bevordering van een sociaal-rechtvaardige en de maatschap-pelijke zelfstandigheid van de mens dienende verdeling van het nationaal inkomen met bijzondere aandacht voor de minder draagkrachtigen.
4. Structureel evenwichtige ontwikkeling van de handels- en be-talingsbalans, gepaard aan zoveel mogelijk stabiele koopkracht van het geld, zowel in het binnenland als naar buiten door ver-mijding van overbesteding en door handhaving en bevordering van een evenwichtig loon- en prijsniveau.
5. De aanpassing der maatschappelijke en publieke voorzieningen in overeenstemming met de zich wijzigende behoeften, de be-schikbare middelen en de aanwezige prioriteiten, een en ander begrensd door de normen van een structureel en conjunctureel verantwoord begrotingsbeleid.

II. Industrialisatie

1. Voortgaande ontwikkeling van de voor ons land noodzakelijke industrialisatie, waarbij aandacht voor:
  - a. gunstige vestigingsfactoren, zoals goede verbindingen, goed-kope energievoorziening, goede afvoermogelijkheden voor vervuild water;
  - b. industriespreiding met bijzondere aandacht voor gebieden met een sterke bevolkingstoename, een vertrekoverschot en een sociaal onaanvaardbare pendel, waarbij speciale aandacht wordt geschonken aan de verbetering van de infrastructuur van deze gebieden;
  - c. gebieden, waar structurele wijzigingen in het industrie- en werkgelegenheidspatroon in de naaste toekomst te voorzien zijn (Limburg);
  - d. research en steun bij ontwikkeling van nieuwe vindingen, waaronder met name op het gebied van de kernphysica;
  - e. ontwikkeling van de kernenergie, en een rationele naast billijke toedeling der aardgasvoorraden; een gekoördineerd energiebeleid en opvoering van de energieproduktie mede door ontwikkeling van de kernenergie en gebruik van de aardgas-voorraden.

2. Bij het industrialisatiebeleid geen diskriminatie van bestaande industrieën tegenover nieuwe, noch van Nederlandse ondernemers tegenover buitenlandse vestigingen.
3. Bij regionale structuurplannen van nationale en/of internationale betekenis, bijzondere aandacht voor het advies van en het overleg met alle daarbij betrokken regionale overheden.
4. Doeltreffende voorlichting over en ondersteuning van de export als essentieel onderdeel van het totale bedrijfsbeleid. Waar nodig, verbetering van exportkrediet-garanties en exportkrediet-verzekering, vooral bij export naar en investeringen in ontwikkelingslanden.

III. Werkgelegenheid.

1. Naast de structurele bevordering van de werkgelegenheid, o.m. door industrialisatie en export, een actieve conjunktuurpolitiek, welke door samenwerking in internationaal verband — o.a. in het kader van de Europese Gemeenschappen — een nieuwe basis dient te vinden.
2. Om niettemin optredende werkloosheid op te vangen: tijdige voorbereiding van produktieve en andere sociaal-ekonomisch verantwoorde werken en de uitvoering daarvan naarmate deze nodig is bij neergaande conjunktuur. Deze inschakeling geschiede zoveel mogelijk als normaal werk op normale arbeidsvoorwaarden.
3. Bij alle beslissingen de werkgelegenheid rakende bijzondere aandacht voor de verdere toekomst, dus voor de jeugd.

IV. Arbeid en menselijke waardigheid

Teneinde de menselijke waardigheid in het arbeidsbestel zijn optimale kansen te geven:

1. Bevordering van een juiste beroepskeuze, in de eerste plaats door aanmoediging van en hulp aan het maatschappelijk initiatief.
2. Krachtige bevordering van de vakscholing.
3. Een betere voorbereiding en begeleiding van jeugdigen bij hun intrede in het arbeidsbestel door invoering van de negenjarige leerplicht en door invoering van een vormingsplicht.
4. Verbetering van de organisatie van het arbeidsproces ter versterking van de arbeidsvreugde en het verantwoordelijkheidsbesef van de werknemers.
5. Voorzieningen van geestelijke, maatschappelijke en kulturele aard voor hier te lande werkzame buitenlandse arbeiders, alsmede bevordering van de mogelijkheid voor hen om zich hier met hun gezinnen te vestigen.

V. Arbeidsproductiviteit.

1. Stelselmatige bevordering van de verhoging der produktiviteit. Ondernemingszin, organisatie en kapitaal vermogen géén stijging der produktiviteit tot stand te brengen, tenzij in samenwerking met de arbeid. In de resultaten zullen alle ondernemingsgenoten behoren te delen.

2. Ter verhoging van de produktiviteit in het bijzonder:
  - a. uitbouw van de technische en bedrijfseconomische voorlichting aan de middelgrote en kleine bedrijven;
  - b. bevordering van een gezonde mededinging, mede door een kartelbeleid, nationaal en in E.E.G.-verband, dat uitgaande van in het bedrijfsleven bestaande structuurverschillen, zowel onnodige bindingen als overmatige concurrentie tegen gaat;
  - c. een fiskale politiek, die mede gericht is op een gezonde economische ontwikkeling van het bedrijfsleven, waarbij kunstmatige investeringen zoveel mogelijk worden voorkomen. In de gevallen, waar staatstussenkomst determinerend is voor investeringen kunnen fiskale faciliteiten, investeringskredieten tegen verminderde rentevoet en staatsgaranties worden verleend.

VI. Lonen.

1. Ontwikkeling naar een regiem van hoge lonen, mede door verbetering van het systeem der loonvorming en vergroting van de verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven; toezicht door de Overheid, voor zover deze noodzakelijk is om het algemeen loonpeil in overeenstemming te houden met de fundamentele economische en sociale vereisten van het algemeen welzijn op korte en lange termijn en met een redelijke verhouding in de verschillende bedrijfstakken, die hun harmonische bijdragen aan het algemeen welzijn moeten verzekeren. Daarbij bijzondere aandacht voor het optrekken van de lonen van de laagstbetaalden.
2. Doorvoering van de gelijke beloning voor mannen en vrouwen.
3. Verdergaande geleidelijke afschaffing van de gemeenteklassifikatie.

VII. Prijzen

1. Prijsvorming voor goederen en diensten onder een effectief werkende concurrentie, waarbij:
  - a. monopolie en monopolioïde invloeden uit de prijzen worden geweerd;
  - b. de produktiviteitsverhogingen met inachtneming van de rechtvaardige aanspraken van alle ondernemingsgenoten mede ten gunste van de kopers komen;
  - c. mede als gevolg hiervan de stabiliteit van het algemeen prijsniveau wordt gerealiseerd.
2. Bevordering van de voorlichting aan kopers terzake van kwaliteiten en prijzen.

VIII. Arbeidswetgeving en arbeidsvoorziening.

1. Arbeidsverbod voor 14-jarige jongens.
2. Bevordering van een betere beroepen-voorlichting en arbeidsmarkt-voorlichting.

3. Scholing, bij- of herscholing van werknemers, ook ter aanpassing aan de veranderde vakbekwaamheidseisen. Al te grote financiële belemmeringen dienen daarbij te worden weggenomen. Ook herscholingsmogelijkheid voor vrouwen ten behoeve van hun wederopname in het arbeidsproces.
4. Bevordering van een wettelijke regeling van een minimum vakantieduur met behoud van loon, waarbij voor jeugdige werknemers (werkneemsters) een geleidelijke overgang plaatsvindt van de duur der schoolvakanties naar de (korter durende) vakanties in het bedrijfsleven.

IX. Komplementaire Sociale Voorzieningen.

Verdere uitbouw en ontwikkeling van de sociale werkvoorziening, opdat alle arbeidsgeschikte gehandicapten adequate en zo nodig aangepaste arbeidsmogelijkheden vinden, tegen een sociaal verantwoord loon. Het financieel en organisatorisch mogelijk maken, dat voor alle gehandicapten, die voor arbeidsrevalidatie in aanmerking komen, de daartoe nodige voorzieningen worden getroffen.

X. Sociale verzekering.

1. Aansluitend aan een gewijzigde Ziektewet het zo snel mogelijk tot stand brengen van een wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering. Deze ter vervanging van de huidige Invaliditeitswet en met likwidatie van de Ongevallenwetten. Hierbij:
  - a. waarde vaste uitkeringen;
  - b. ruime mogelijkheden tot revalidatie;
  - c. zo breed mogelijke kring van verzekerden;
  - d. opname van de huidige trekkers van Invaliditeitswet en Ongevallenwetten in de regeling van de nieuwe wet;
  - e. bij likwidatie der oude Invaliditeitswet honorering van de verkregen rechten en aanspraken.
2. Verhoging van de uitkeringen van de Algemene Ouderdomswet tot een sociaal minimum. Het zoveel mogelijk gelijk maken van de basisvoorzieningen der algemene Ouderdomswet en Algemene Weduwen- en Wezenwet. Verlaging in de Algemene Ouderdomswet van de pensioengerechtigde leeftijd der ongehuwde vrouwen tot 60 jaar.
3. Stimulering van regelingen tot aanvullende ouderdomsvoorzieningen, die zo goed mogelijk zijn afgestemd op de ontwikkeling van lonen en salarissen.
4. Kinderbijslag voor het eerste en tweede kind in het kader van de Algemene Kinderbijslagwet. Afschaffing van de inkomensgrens (f 14.000,—) voor het recht op kinderbijslag ingevolge de Algemene Kinderbijslagwet.
5. Uitbreiding van de voorziening der Werkloosheidswet door verlenging van de wettelijke uitkeringsduur en afschaffing van de verzekeringsplichtige loongrens. Technische herziening van deze wet met o.m. aandacht voor de verschillen in uitkeringspercentages.

XI. Bezitsvorming

1. Behoud en ontwikkeling van de bestaande gezonde vormen van bezit, met speciale aandacht voor de familie-onderneming en bijzondere bevordering van uitbreiding van bezit tot de bezitlozen.
2. Het voeren van een zodanig algemeen sociaal-ekonomisch en financieel beleid, dat de mogelijkheden tot persoonlijke bezitsvorming in brede lagen van ons volk worden vergroot, met name bij de loonvorming.
3. Daarnaast kan een nieuwe stoot tot de ontwikkeling van de bezitsvorming worden gegeven door het bedrijfsleven — ongeacht de conjuncturele omstandigheden — geheel vrij te laten in het tot stand brengen van op duurzaam bezit gerichte gepremieerde spaarregelingen en winstdelingsregelingen, daaronder mede begrepen regelingen betreffende het deelnemen van werknemers in de investeringen, gefinancierd uit de ingehouden winsten. Aandacht voor overheidspersoneel en werknemers in die sectoren van het bedrijfsleven, waar winstdeling niet wel mogelijk is.
4. Uitbreiding van het totstandgebrachte programma van specifieke maatregelen, dat in het bijzonder gericht is op het versterken van de **bereidheid** tot persoonlijke bezitsvorming in brede lagen van ons volk.

Daarbij in het bijzonder:

- a. het in werking doen treden van de bij de Tweede Kamer der Staten Generaal ingediende Premiespaarwet voor het Nederlandse volk;
- b. invoering van vrijdom van inkomstenbelasting tot een te bepalen maximum bedrag aan inkomsten uit het bezit voor diegenen, die niet worden aangeslagen in de vermogensbelasting;
- c. overdracht van het daarvoor in aanmerking komende staatsbezit aan de partikuliere sektor, mits een voldoende spreiding wordt gewaarborgd, mede door inschakeling van de speciale op kleine spaarders gerichte beleggingsfondsen;
- d. gunstige financieringsmogelijkheden voor de aankoop of bouw van eigen woningen voor minder vermogende bevolkingsgroepen;
- e. vermindering en tenslotte afschaffing van het registratierecht van 5 % bij koop van een huis voor eigen bewoning (in het bijzonder woningwetwoningen, premiewoningen en woningen, krachtens de regeling eigen-woningbezit) en bij koop van de grond daartoe;
- f. uitbreiding en aanpassing van de faciliteiten van het Besluit Bevordering Eigen Woningbezit van 1956, ook bij verlaging van subsidies en premies voor de woningbouw;
- g. voor zover het aantal in de premiesektor te bouwen woningen zal worden verminderd: toepassing in dezelfde mate van het Besluit Bevordering Eigen Woningbezit-1956 ook op in de vrije sektor voor eigen bewoning te bouwen soortgelijke woningen (woningen, waarvan de bouwkosten niet boven een bepaald maximum bedrag uitgaan);

- h. aanpassing van de bestaande regelingen ter bevordering van de bezitsvorming aan de toename van de spaarkapaciteit;
- i. aanpassing van de voor premiëring in aanmerking komende spaarvormen aan de behoeften van zelfstandige bedrijfs- en beroepsbeoefenaren.

XII. Onderneming en P.B.O.

1. Blijvende vooropstelling van de partikuliere onderneming, omwille van de waarde van de zelfstandige ondernemersfunctie, de uitgroei van de rechts- en welvaartspositie der arbeiders, en de betekenis van de partikuliere bezitsvorming voor enkeling en gemeenschap.
 Doorvoering en versterking van de ondernemingsraden. Optrekking van de werknemersgrens van 25 tot 50 personen. Onderzoek naar de wenselijkheid de wettelijke regeling van de partikuliere ondernemingsvorm aan te vullen met een regeling op de naamloze vennootschap met uitgebreid doel, met name uitgebreid tot „het streven naar winst en naar welvaart der ondernemingsgenoten”.
2. Gunstige beïnvloeding van het klimaat voor de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie van overheidswege, onder meer door:
  - a. thans bij de Centrale Overheid berustende en door haar gehanteerde bevoegdheden, die daarvoor in aanmerking komen, hetzij in autonomie aan bedrijfslichamen over te laten, hetzij deze daarbij in medebewind te betrekken;
  - b. bij het plegen van overleg met het bedrijfsleven in die sectoren waar bedrijfslichamen bestaan, het overleg bij voorrang te voeren met deze bedrijfslichamen en in de sectoren waar zij niet bestaan het overleg te voeren zowel met werkgevers als met werknemersorganisaties;
  - c. mede op grond van een daaromtrent uit te brengen S.E.R.-advies de mogelijkheden tot wetswijziging te bezien, die op verantwoorde wijze het klimaat voor de p.b.o. kunnen verbeteren, o.a. in de verhouding tot de privaatrechtelijke organisaties, en de totstandkoming van nieuwe bedrijfslichamen kunnen bevorderen.
3. Met handhaving van het beginsel, dat de totstandbrenging van bedrijfslichamen bij voorkeur dient te berusten op vrijwillige medewerking van het georganiseerde bedrijfsleven, desniettemin instelling bij de wet, wanneer een minderheid van ondernemers en/of van werknemers zich daartegen verzet. Bevordering van de wettelijke mogelijkheid, dat de S.E.R. in zulke gevallen desgewenst zelf in adviserende hoedanigheid het initiatief kan nemen.

XIII. Midden- en kleinbedrijf.

1. Het algemeen economische, sociale en financiële beleid zal mede afgestemd dienen te zijn op verbetering van de bestaans- en ontwikkelingsmogelijkheden van het midden- en kleinbedrijf in

handel, ambacht, nijverheid, horeca, vervoer en dienstverlening, vooral ook in het licht van de zich sterk wijzigende economische en sociale omstandigheden in deze sectoren voor het bedrijfsleven.

2. Daartoe is naast aanpassing van de overheidsapparatuur mede voor het specifieke beleid t.b.v. het midden- en kleinbedrijf, de aanwezigheid van een afzonderlijke bewindsman noodzakelijk, welke de bevoegdheden moet bezitten om deze integratie in het algemeen beleid tot stand te kunnen brengen.
Bij dit op het verkrijgen van gelijke kansen voor het midden- en kleinbedrijf gerichte beleid:
  - a. stimulering en bevordering van de uitbouw van algemene, technische en bedrijfs-economische voorlichting en research ten behoeve van het midden- en kleinbedrijf, o.m. door het verlenen van subsidies aan daartoe geëigende organen;
  - b. bevordering van een goede bedrijfsuitoefening door een daarop gericht vestigingsbeleid met soepele toepassing — met vermijding van schoksgewijze ontwikkelingen — in die bedrijfstakken, die aan structuurveranderingen onderhevig zijn. Daartoe met name aanpassing aan de huidige omstandigheden van de eisen op het gebied van de handelskennis in ruime zin;
  - c. het sterker betrekken van de bewindsman, belast met aangelegenheden het midden- en kleinbedrijf betreffende, bij de verantwoordelijkheid voor de door de Minister van O. K. en W. te stellen regelen voor het middenstandsonderwijs. Hulp aan de ontplooiing van het middenstandsonderwijs onder vigeur van een interimregeling en van de wet op het voortgezet onderwijs; het bevorderen van het stichten van middelbare handelsdag-scholen; uitbreiding van de Onderwijsraad met een sectie Middenstandsonderwijs;
  - d. uitbreiding van de door de Overheid gegarandeerde kredietmogelijkheden en aanpassing daarvan aan de toegenomen behoefte van het bedrijfsleven, met name ook ter verbetering van de mogelijkheden voor midden- en kleinbedrijven zich in nieuw gebouwde bedrijfspanden te vestigen;
  - e. onderzoek naar de mogelijkheden van een algemene wettelijke regeling ter bestrijding van het onordelijk economisch verkeer.
3. Voorts, behoudens aan wat reeds is vermeld onder andere para-grafen, bijzondere aandacht voor:
  - a. uitbouw en versterking van publiekrechtelijke bedrijfsorganen in het midden- en kleinbedrijf, met name aan de top;
  - b. invoering van een algemene franchise bij de omzetbelasting, speciaal ook ten behoeve van de kleine ambachts- en dienst-verleningsbedrijven;
  - c. herziening van de regeling van het Burgerlijk Wetboek van de rechtspositie van huurders van bedrijfspanden en vervan-ging van de tijdelijke regeling der rechtspositie van de huur-ders van bedrijfspanden in gevallen van onteigening e.d. door een definitieve regeling op basis van volledige schadeloos-stelling;

- d. het vermijden van kapitaalvernietiging door bij de planning van koopcentra e.d. rekening te houden met de reeds aanwezige akkomodatie en elders in voorbereiding zijnde projecten.

XIV. Emigratie

1. Voortzetting van een positief emigratiebeleid, enerzijds omwille van de bevordering van het welzijn der ontwikkelingslanden, anderzijds omwille van zowel het algemeen nationaal als het individuele welzijn.
2. Ruime mogelijkheden voor de maatschappelijke organen op eigen levensbeschouwelijke basis om op deze basis afgestemde activiteiten, o.a. een alzijdige voorlichting, te ontwikkelen. Deze activiteiten moeten op passende wijze binnen het bereik liggen van het Nederlandse volk in zijn geheel, waaruit de kandidaat-emigranten voortkomen.
3. Overheidssubsidies voor deze maatschappelijke organen ten behoeve van deze activiteiten, teneinde hun werkzaamheden binnen het positieve beleid van de Overheid te kunnen blijven uitvoeren.
4. Het beschikbaar stellen van financiële middelen voor de maatschappelijke integratie der emigranten in de emigratielanden, omwille van een verantwoorde integratie en coördinatie.
5. Maatregelen om de economische en kulturele banden tussen Nederland en de immigratielanden middels emigratie en emigranten te versterken.
6. Verdere uitbouw van de kredietverlening, met medewerking van de Nederlandse Overheid, voor de Nederlandse emigranten in de immigratielanden ten behoeve van huisvesting en zelfstandige bedrijfsvestiging.
7. Coördinatie en integratie van de activiteiten op het gebied van emigratie, intra-Europese migratie en hulp aan minder ontwikkelde gebieden, waarbij ook de nodige aandacht aan de binnenlandse economische ontwikkelingen.

XV. Belastingen

1. Het op zodanige wijze voorleggen van de Rijksbegroting aan de volksvertegenwoordiging dat in de behandeling van het „gemene overleg” en een stelselmatige toetsing op de uitgaven naar hun prioriteit en nuttigheid tot zijn recht komt. Ingrijpende wijzigingen in de procedure mogen hiertoe niet worden geschuwd.
2. Instelling van een Staatscommissie ter herziening van het belastingstelsel, dat rekening houdt met onze maatschappelijke inzichten (o.a. betreffende de grote gezinnen) en met de behoefte aan harmonisering, die zich in de Europese Gemeenschappen opwerpt.
3. Als primaire grondslag, zowel van de totale belastingdruk als van de druk van de afzonderlijke belastingen, geldt de rechtvaardigheid. Bij het bepalen van deze druk dient behalve met de stijgende behoeften aan kulturele, maatschappelijke en publieke voorzieningen in het bijzonder ook rekening te worden gehouden

met de eisen, die uit de individuele zelfverantwoordelijkheid voortvloeien. Daarnaast dient hierbij in voldoende mate aandacht te worden geschonken aan de structurele en conjuncturele eisen die uit de behartiging van het algemeen welzijn voortvloeien.

4. Voorts:

- a. begrenzing van de gezamenlijke som van inkomstenbelasting en vermogensbelasting tot een naar de gegeven verhoudingen redelijk maximumpercentage;
  - b. berekening van het belastbaar inkomen, althans het inkomen uit bedrijf of vrij beroep naar een over meerdere jaren berekend gemiddelde;
  - c. nauwer verband tussen hoogte van het inkomen en de kinder-af trek;
  - d. afschaffing van de personele belasting en grondbelasting;
  - e. drastische verlaging van de successiebelasting bij vererving in de rechte lijn en tussen echtgenoten;
  - f. inning van daartoe geëigende belastingen in twaalf termijnen;
  - g. verruiming van de belastingvermindering voor stille reserve bij overdracht, overlijden of likwidatie;
  - h. verdergaande belastingfaciliteiten ter bevordering van de beoefening van de partikuliere charitas;
  - i. het tot een bepaald bedrag vrijstellen van inkomstenbelasting van bijverdiensten van de gehuwde man;
  - j. vereenvoudiging van de huidige wetgeving.
5. In het kader van een structureel en conjunctureel verantwoord budget-politiek dienen belastingheffing en leningpolitiek, met inachtneming van meerjarige prioriteiten-schemata, waarin naast structurele uitgaven mede belastingverlagingen opgenomen worden, ervan uit te gaan, dat de belastingdruk in Nederland verlichting behoeft.
6. Vrijstelling van het registratierecht bij transakties ten algemene nutte (o.a. ruilverkaveling).
7. Uitdrukkelijke karakterisering van de extra defensiebelastingen als tijdelijke noodmaatregel.

XVI. Volksgezondheid

1. a. Een voortvarende gezondheidspolitiek op de grondslag van de vrijheid van de menselijke persoon en zijn ontplooiingsmogelijkheden met name in het verband van het gezin;
- b. het richten van de overheidszorg op het steunen en stimuleren van de in de maatschappij gegroeide en groeiende activiteiten en instellingen, die worden gedragen door de zelfwerkzaamheid van de bevolking;
- c. het beschikbaar stellen van voldoende geldmiddelen voor de ontplooiing van de volksgezondheidszorg en een subsidiebeleid, dat zoveel mogelijk objectieve normen hanteert, bij voorkeur neergelegd in publieke regelingen. Het bevorderen van een coördinatie tussen de subsidiëring in de verschillende sectoren;

- d. bevordering van een integratie van de verschillende voorzieningen op het gebied van de sociale gezondheidszorg in het kader van de kruisverenigingen, opdat deze zorg de bevolking als een samenhangend geheel bereikt;
  - e. het erkennen in een wettelijke regeling van de schoolgezondheidszorg van de mogelijkheid tot het oprichten en in stand houden door het partikulier initiatief van schoolgezondheidsdiensten;
  - f. de doortrekking van de nationale lijn betreffende functieverdeling en samenspel tussen Overheid en maatschappelijke instellingen in de internationale gezondheidszorg.
2. a. De totstandbrenging van een volksgezondheidsprogramma, waarin verwerkt is het beleid op kortere en op langere termijn, zulks in samenwerking met de maatschappelijke instellingen, wier verantwoordelijkheid dient te worden erkend;
  - b. bevordering van de coördinatie tussen gezondheidszorg en maatschappelijk werk;
  - c. een herziening van de opleiding van verplegenden en een goede financiering van deze opleiding. Bevordering van het aantrekken van voldoende krachten voor de verschillende functies in de gezondheidszorg;
  - d. het treffen van maatregelen ter garanderen van een goede kraamzorg in de gezinnen en een redelijke rechtspositie van de kraamverzorgsters.
  3. a. Het bieden van ontplooiingsmogelijkheden aan de ziekenhuizen, psychiatrische inrichtingen en verpleeghuizen, daarbij rekening houdende met de reëel gebleken behoeften en met de levensopvattingen van de bevolking;
  - b. stimulering van de geestelijke gezondheidszorg als een belangrijke voorziening voor mens en maatschappij;
  - c. in een wet betreffende zorg voor geestelijk gestoorde bijzondere aandacht voor de zorg van zwakzinnige en gehandicapte kinderen, zowel indien zij zijn opgenomen in inrichtingen als bij verblijf thuis.
  4. a. Het stimuleren van de verdere ontwikkeling van de gezondheidsvoorlichting en -opvoeding;
  - b. het verbeteren van de gezondheidszorg voor bejaarden;
  - c. bevordering van revalidatie en verpleging van chronisch zieken en bejaarden in aan de eisen des tijds voldoende verplegingsinrichtingen. De totstandkoming van voldoende geoutilleerde verzorgingsinrichtingen voor lichamelijk en geestelijk gebrekkigen.
  5. a. Het bevorderen van de hygiëne van bodem, water en lucht, zijnde van aktueel belang in de moderne gezondheidszorg, en in het bijzonder het treffen van maatregelen ter bescherming van de bevolking tegen de gevaren van radio-aktiviteit;
  - b. doelmatige controle op de kwaliteit van geneesmiddelen;
  - c. herziening van de Warenwet met ook voor onze tijd doeltreffende maatregelen ten behoeve van de volksgezondheid.

6. a. Met waarborging van de vrije artsenkeuze, vervanging van het Ziekenfondsenbesluit door een wettelijke regeling van het Ziekenfondsenwezen, welke de ziekenfondsen in staat stelt om, in zelfwerkzaamheid en met zoveel mogelijk behoud van eigen zelfstandigheid en persoonlijke verantwoordelijkheid der verzekerden, een goede geneeskundige verzorging te waarborgen aan allen, die daarvoor in aanmerking komen. Het betrekken hierbij van bejaarden, weduwen en wezen en invaliden met een inkomen beneden de verzekeringsgrens;
- b. koppeling van de inkomensgrens voor de vrijwillige verzekering aan de loongrens voor de verplichte verzekering;
- c. het onderbrengen van verplegingskosten voor zwakzinnigen en van bepaalde zware risico's in een volksverzekering.

XVII. Maatschappelijk Werk.

1. De zich wijzigende omstandigheden in onze samenleving vereisen een eigentijds beleid op het gebied van het maatschappelijk werk door een voortgezet afzonderlijk ministerie, waarbij voorop staat de maatschappelijke plicht om de mens, die in deze evolutie door welke oorzaak dan ook dreigt de aanpassing te missen en achterop te geraken, te helpen om zoveel mogelijk in zelfwerkzaamheid deze aanpassing te vinden. Daarom: doelmatige bevordering van het Maatschappelijk Werk, waarbij de zorg van de Overheid is gericht op de zelfwerkzaamheid van de verschillende bevolkingsgroepen, zowel landelijk, regionaal als plaatselijk. Daarbij:
  - a. het scheppen van vrije ontplooiingsmogelijkheden voor de sociaal-charitatieve activiteiten;
  - b. een verantwoorde organisatie van het gehele maatschappelijk werk met als basis het algemeen maatschappelijk werk;
  - c. een coördinatie tussen verschillende vormen van gespecialiseerd maatschappelijk werk in het kader van het algemeen maatschappelijk werk.
2. Bevordering van een beleid, gericht op de maatschappelijke ontwikkeling, waardoor bijzondere aandacht kan worden besteed aan de in de samenleving optredende structuurveranderingen. Als uitgangspunt voor dit beleid het geven van een eigen bijdrage vanuit de sociale sektor in het kader van een breder welzijnsbeleid. In dit verband bevordering van methodisch verantwoorde vormen van maatschappelijk opbouwwerk, waardoor recht wordt gedaan aan de zelfwerkzaamheid van de bevolking.
3. Bevordering van de coördinatie tussen het maatschappelijk werk en de sociale en geestelijke volksgezondheid.
4. Zorg voor het hanteren van zoveel mogelijk objectieve normen bij de subsidiëring met vermindering van onnodige overheidsbemoeiing. Hiervoor het scheppen van een wettelijk kader. Verbetering van de rechtspositie van de functionarissen op het terrein van het maatschappelijk werk.

5. Daar de bevolking in sterke mate veroudert, dient grote aandacht te worden besteed aan de verscheidene vormen van hulp, welke vele bejaarden nodig hebben om hun zelfstandigheid te kunnen handhaven.
Voorts dient met voortvarendheid te worden getracht het tekort aan bejaardentehuizen op te heffen.
6. Bijzondere aandacht voor het werk ten behoeve van de blinden, de probleemgezinnen, de geestelijk en lichamelijk gehandicapten, de woonwagenbewoners en de thuislozen, de migranten en de in Nederland werkende buitenlandse arbeidskrachten en aan de gepatrieerde Nederlanders en de spijtoptanten. Een wetenschappelijk verantwoorde en in forse stijl opgezette bestrijding der onmaatschappelijkheid. Daarbij samenwerking van individueel maatschappelijk werk, maatschappelijk opbouwwerk, volksgezondheid, sociaal-kultureel werk en arbeidsvoorziening.
Soepele toepassing van de regeling inzake vrijlating bezit voor degenen, die een uitkering krachtens de sociale voorzieningen, Armenwet of ingevolge de toepassing van de nieuwe Algemene Bijstandswet genieten.
7. Bevordering van de totstandkoming van regelingen, die bestaanszekerheid, werkgelegenheid en andere maatschappelijke voorzieningen garanderen aan sociaal gekwetste groepen, zoals blinden en lichamelijk en geestelijk gehandicapten.
8. Totstandkoming van een wet ter vervanging van de Armenwet, zulks in overeenstemming met het huidige rechtsbewustzijn. Het scheppen van een wettelijke basis voor algemene groepsregelingen.
9. Bevordering van een zodanige samenwerking tussen de scholen voor maatschappelijk werk en de universiteiten, dat daarvoor in aanmerking komende afgestudeerden een wetenschappelijk sluitstuk op hun opleiding kunnen ontvangen.
10. Opleiding in de praktijk en bijscholing, alsmede voortgezette opleiding van universitair gevormden en afgestudeerden van scholen voor maatschappelijk werk.
11. Samenwerking op internationaal niveau opdat de maatschappelijke ontwikkeling zowel binnen Europa als in de ontwikkelingsgebieden zo doelmatig mogelijk zal verlopen.
12. Verzekeringsmogelijkheid tegen normale tarieven voor de wetelijke aansprakelijkheid van geestelijk en lichamelijk gehandicapten en/of hun vertegenwoordigers ten opzichte van derden.

B. BOUWNIJVERHEID — VOLKSHUISVESTING RUIMTELIJKE ORDENING

I. Bouwnijverheid

In onze nationale economie neemt de bouwnijverheid een fundamentele plaats in. 50 % van de nationale investeringen geschiedt in produkten welke de bouwnijverheid voortbrengt. Deze zijn bovendien onmisbaar voor een succesvol streven naar grotere welvaart en voor een harmonische ontwikkeling van onze volkshuishouding.

Om deze dringende redenen dient de betekenis van de bouwnijverheid voortdurend te worden onderkend en erkend. Daarom: structurele bouwnota's (naar analogie van de industrialisatienota's) als grondplan voor dit beleid.

1. Zolang het verstoorde evenwicht tussen bouwbehoefte en bouwproductie tot een centraal overheidsbeleid noopt, het richten daarvan op:
  - a. de opvoering van de produktie en de produktiviteiten, waarbij bedrijfs- en andere activiteiten, welke op deze opvoering zijn gericht, worden gesteund en gestimuleerd en belemmeringen worden weggenomen, welke aan deze rationele produktie afbreuk doen;
  - b. een bouwprogramma, waar op harmonische wijze de behoeftevoorziening wordt nagestreefd, waarbij het woningkontingent, zonodig onder beperking van andere aktuele behoeften, zo hoog mogelijk dient te zijn.
2. Zo weinig mogelijk beperking van de realisatie van gebouwen ten behoeve van de werkgelegenheid. Binnen het bouwprogramma een zoveel mogelijk op de behoefte afgestemde reservering van het bouwvolume voor scholen, sportakkomodaties (waarbij bijzondere aandacht voor zwembaden en sporthallen) en dergelijke onuitstelbare voorzieningen.

II. Volkshuisvesting

Op het gebied van de Volkshuisvesting is er behoefte aan een beleid, gericht op de aanpassing van de woningen, zowel konstruktief als naar komfort, aan de ontwikkeling der woonkultuur; woningen derhalve waarin men zich zelf kan zijn en waarin dusdanige eigentijdse voorzieningen zijn aangebracht, dat zij werkelijk de mogelijkheden bieden tot een volwaardig gezinsleven.

Dit betekent een beleid, dat getuigt van het inzicht, dat het om primaire en wezenlijke zaken gaat van de hoogste prioriteit en dat structureel en met durf en fantasie wordt aangepakt.

De noodzakelijke voorwaarde voor het voeren van een dergelijk beleid is de kennis van de werkelijke behoefte aan woningen, zowel nationaal als regionaal, te verkrijgen uit een in te stellen **representatief onderzoek**. De resultaten van een dergelijk onderzoek zullen de bouwstoffen moeten leveren voor het ontwerpen van een **meerjarig woningbouwprogramma**, dat gericht is op:

1. a. De bouw van woningen met betaalbare huren zowel voor loontrekkenden en middengroepen, als voor grote gezinnen, alleenstaanden, bejaarden en jonggehuwden;
- b. eengezinshuizen en, waar dit om doorslaggevende redenen niet mogelijk is, étage-woningen, voorzien echter (zonodig door subsidiëring) van een zodanig wooncomfort (b.v. lift bij meer dan drie woonlagen), dat zij voor eengezinshuizen niet behoeven onder te doen;
- c. verbetering van verouderde woningen en vervanging van krotten;

- d. woningen voor partikuliere exploitatie en verenigingsexploitatie.
2. Bevordering van het eigen woningbezit tegen een aanvaardbaar lastenniveau.
3. Toewijzing van woningen aan gemeenten of aan groepen van gemeenten overeenkomstig de ontwikkeling van de woningbehoefte, daaronder begrepen de behoefte, welke verband houdt met de vervanging van krotten en de ontwikkeling van de werkgelegenheid.
4. Versterking van de positie van de woningbouwcorporaties door bevordering van samenwerking in nationale en regionale organisaties, door toekenning van verantwoorde zelfstandigheid in financieel opzicht en door voorrang bij de woningwetbouw boven de gemeenten.
5. De bestemming van de woningwet-woningen in het algemeen voor de minderdraagkrachtigen, waarbij een verantwoorde doorstroming naar een meer passende woning worde bevorderd voor hen, die krachtens hun inkomen — mede gezien de gezinssamenstelling — daarvoor in aanmerking komen.
6. Met inachtneming van al het voorgaande, in beginsel geleidelijke optrekking van de huren van de nieuwbouw tot het niveau waarop rendabele exploitatie mogelijk zal zijn. Het verschil in huurprijs tussen „oude” en „nieuwe” woningen dient te berusten op een verschil in kwaliteit en woongerief.

III. Ruimtelijke Ordening

Erkenning, dat voor een doelmatige bevordering van het welzijn der burgers de ruimtelijke ordening onmisbaar is. Dit brengt o.m. mede een harmonisch bodemgebruik voor agrarische, industriële en verkeerstechnische doeleinden, alsmede in het belang van recreatie en natuurschoon. Hiertoe op regionaal niveau het opstellen van bestemmingsplannen, die echter voor wat betreft de geïndiceerde gebieden voldoende marges en voorts een zo groot mogelijke partikuliere vrijheid dienen te laten. Zodanige samenstelling en opzet van de Raad voor de Ruimtelijke Ordening, dat deze hieromtrent met gezag stimulering, coördinatie en waakzaamheid kan aanbevelen bij de bevoegde organen, alsmede de Centrale Overheid en de volksvertegenwoordiging kan wijzen op belangrijke regionale of landelijke tekortkomingen.

C. ONDERWIJS — JEUGDVORMING — KULTUUR — SPORT EN REKREATIE

I. Onderwijs

1. In het beleid, gericht op de wereld van morgen, moet de Overheid overeenkomstig haar taak zowel ten aanzien van het openbaar als van het bijzonder onderwijs bevorderen, dat iedere jeugdige en volwassene de vorming kan ontvangen, die beantwoordt aan zijn aanleg, begaafdheid en belangstelling, waardoor hij in staat is als christen zijn levensopgave te vervullen en in de maatschappij de hem toekomende plaats in te nemen.

Konkreet dient het onderwijsbeleid gericht te zijn op:

- a. handhaving en voltooiing van de onderwijswetgeving overeenkomstig de grondslagen, die in de grondwet zijn vastgelegd;
  - b. aanpassing en kwalitatieve verbetering van het onderwijs ten einde de jeugdige mensen beter te vormen en te scholen voor hun intrede in de maatschappij;
  - c. voortzetting van het gevoerde beleid om een zo groot mogelijke deelname te bewerkstelligen van het Nederlandse volk in al zijn geledingen aan de verschillende vormen van onderwijs.
2. Ter voltooiing van de onderwijswetgeving, gebaseerd op de grondwettelijke beginselen en gericht op de totstandkoming van een sluitend geheel van onderwijsvoorzieningen:
- a. aanpassing van de Lager Onderwijswet aan veranderde maatschappelijke situaties en nieuwe onderwijskundige inzichten;
  - b. op korte termijn wettelijke regeling van het B.O.;
  - c. zodra mogelijk invoering van de negenjarige leerplicht, als ook van een vormingsplicht;
  - d. afhandeling en invoering van de wet-Cals op het voortgezet onderwijs;
  - e. schepping van ruimere mogelijkheden voor maatschappelijke onderwijsorganen om op het stuk van de organisatie en de inrichting van het onderwijs te geraken tot een samenspel met de Overheid;
  - f. integrale vergoeding van de investerings- en exploitatiekosten van de bijzondere universiteiten en hogescholen.
3. Voor de opvoering van de kwaliteit van het onderwijs:
- a. de totstandkoming van een afdoende leraren-opleiding voor het V.H.M.O. en het N.O.;
  - b. een ruime subsidiëring van het werk der Pedagogische Centra en een krachtdadige bevordering van de onderwijs-research, mede gericht op de Europese integratie;
  - c. de instelling van diensten op het terrein van de zorg voor het lichamelijk en geestelijk welzijn van het kind, die de school kunnen helpen haar eigen taak optimaal te vervullen, binnen de grenzen van een gewenste werkzaamheid en geregeld overeenkomstig de beginselen der onderwijs-pacifikatie;
  - d. het ten goede doen komen van gemeentelijke activiteiten ter verbetering van het onderwijs ook aan de bijzondere scholen;
  - e. het treffen van zodanige voorzieningen dat de schoolleiding in het lager onderwijs in staat wordt gesteld de leidinggevendende taak in de school optimaal te vervullen;
  - f. het bevorderen van de verbinding van leerstoelen voor lichamelijke vorming en sport aan universiteiten.
4. Krachtige bevordering van het vormingswerk en het part-time beroepsonderwijs gedurende de werktijden, ter verhoging van de geestelijke weerbaarheid der jongeren, die in de gekompliceerde

verhoudingen van deze tijd de maatschappij intreden. De bevoegdheid van de ouders ten aanzien van de keuze van het vormingsinstituut dient dezelfde te zijn als bij het onderwijs. Verhoging van de Rijkssubsidie voor de vormingsinstituten voor de leerplichtvrije jeugd.

Stimulering van de verschillende vormen van avondonderwijs voor de ouderen.

Doelmatige spreiding van de onderscheiden soorten van onderwijsinstituten over verschillende delen van het land.

Voortdurende aanpassing van de beurzen en studietoelagen (zowel voor het wetenschappelijk als voor het voortgezet algemeen vormend- en beroepsonderwijs) aan de behoeften; bijzondere aandacht daarbij aan de gezinnen met de geringere inkomens.

II. Jeugdvorming

De opvoeding tot volwassenheid waartoe de vrije jeugdvorming en het bijzonder jeugdwerk een belangrijke bijdrage geven, dient de voortdurende zorg van de rijksoverheid te hebben. Daarbij wordt vooral aandacht gevraagd voor het volgende:

1. Door de regering worde bevorderd de totstandkoming van een wettelijke regeling voor de subsidiëring van het jeugdwerk, waarin ruimte wordt gelaten voor de verdere ontwikkeling van het jeugdwerk. Zelfstandigheid en eigen methodiek der organisaties mag daarbij niet worden aangetast.
2. Verbetering in de bestaande subsidieregeling voor het jeugdwerk en wel zodanig dat:
  - a. een behoorlijke rechtspositie en status aan de funktionarissen kan worden aangeboden;
  - b. financiële steun zal worden verleend aan bijzondere projecten van studie en research;
  - c. extra financiële steun kan worden verleend aan jeugdwerk voor de gehandicapte jeugd;
  - d. regionale apparaten en regionale beroepskrachten voor subsidie in aanmerking komen.
3. De rijksoverheid stelde via uitkeringen uit het gemeentefonds de gemeentebesturen in staat de subsidiëring van het plaatselijke jeugdwerk op doeltreffende wijze te realiseren.
4. De rijksoverheid verlene financiële steun bij de aankoop en inrichting van akkomodaties ten behoeve van het jeugdwerk.

III. Kultuur

In de wereld van morgen is een aktieve kultuurpolitiek onmisbaar om enkeling en volk de menselijke waarden en verworvenheden te doen kennen en te laten ontwikkelen en aldus allen zoveel mogelijk deel te doen hebben aan het kultuurbezit. Daarom:

1. Bevordering van een gezonde volksontwikkeling en kulturele vorming (o.a. van het landelijke vormingswerk van sociale organisaties), zowel wat betreft de ontplooiing van de persoonlijkheid, de gezinskultuur als werkzaamheid in het „derde milieu”;

het scheppen van gunstige voorwaarden voor een intensieve cultuurbeleving, enerzijds door een brede spreiding van de mogelijkheden daartoe over het gehele land ((horizontale spreiding) anderzijds door een doeltreffend inleiden van achtergebleven volksgroepen in het cultuurleven (vertikale spreiding), het toegankelijk maken van het openbaar kunstbezit voor iedereen.

2. Doelmatige spreiding van de nationale cultuur, ook door een oordeelkundige verdeling van kunstinstituten, musea, instituten tot opleiding van kunstenaars over de gewesten; bevordering van de gewestelijke cultuur en van de kulturele ontwikkeling ten plattelande, met krachtige stimulering van de zelfwerkzaamheid in alle geledingen van het volk, en ruime verlening van taken en opdrachten aan Nederlandse kunstenaars.
3. Krachtige bevordering van een goede lektuurvoorziening, met name voor wat de openbare bibliotheken betreft; soepele subsidie-regelingen, waarbij de vrijheid van organisatie geëerbiedigd wordt. Bevordering van de lektuurvoorziening voor de jeugd en haar bescherming tegen schadelijke invloeden, mede door het tot stand brengen van een wet op de leesbibliotheek.
4. Doelbewuste natuurbescherming en intensieve verzorging van het monumenten (w.o. molens-) bezit.
5. Wettelijke regeling van radio en televisie op basis van de daadwerkelijke zelfstandigheid der omroepverenigingen en de bevordering van een passende samenwerking tussen deze; reclame in radio en televisie is aanvaardbaar, mits het te kiezen systeem afdoende garanties omvat, dat het exploiteren van de reclame geen invloed uitoefent op de samenstelling en het peil van de programma's, de reclameboodschappen voldoen aan verantwoorde ethische normen en het te kiezen systeem als zodanig niet het wezenlijke van het omroepbestel aantast.
6. Bevordering van de internationale kulturele betrekkingen, allereerst in het ressort van eenzelfde taal- en cultuurgemeenschap, o.a. Vlaanderen, Noord-Frankrijk en Noord-West-Duitsland, onder meer door het sluiten van kulturele verdragen, het actief deelnemen aan het internationale organisatieleven op dit gebied en de uitwisseling van docenten en studenten.
Stimulering van de studie van het Nederlands op die scholen buiten het Nederlandse taalgebied, waar onze taal onderwezen wordt.
7. Bevordering van een gezond filmleven door ruimere financiële steun aan het werk van de filmvorming, vooral onder de schoolgaande en de schoolvrije jeugd; door het handhaven van het huidige keuringstelsel ter bescherming der christelijke waarden; door verlichting van de financiële lasten van het filmbedrijf; door bevordering van de nationale filmproductie en door onderzoek naar de mogelijkheden om jonge en talentvolle filmkunstenaars ruimere ontplooiingskansen te bieden;
en in het algemeen door het scheppen van waarborgen, dat ook bij de verdere ontwikkeling van de E.E.G. de eigen verworvenheden op filmgebied behouden blijven.

IV. Lichamelijke vorming en sport

In het licht van de geestelijke en lichamelijke volksgezondheid, alsmede in verband met het toenemen van de vrije tijd en het groeiende gemechaniseerde karakter van de maatschappij dient een hoge prioriteit te worden gegeven aan voorzieningen, waardoor een actieve sportbeoefening en lichamelijke vorming overeenkomstig de kwantitatief en kwalitatief groeiende behoeften mogelijk wordt. Een meer systematische aanpak van deze problematiek is vereist.

Daarom:

1. In nauw overleg met de gemeentelijke en provinciale Overheid alsmede met de landelijke sportorganisaties een globale behoeftepeiling der sportakkomodaties, waarbij tevens rekening wordt gehouden met de behoeften van de ongeorganiseerde sportbeoefening.
2. Een nationaal beleid met betrekking tot de lichamelijke vorming en sport gericht op:
  - a. de verwezenlijking van een dagelijkse lestijd lichamelijke vorming op de scholen, die vallen onder de lager-onderwijswet;
  - b. totstandkoming van medisch-wetenschappelijk onderzoek en verdergaande subsidiëring van het werk van de medische sportkeuringsbureaux;
  - c. doelmatige subsidiëring van de landelijke sportorganisaties, ongeacht het bestaan van de sporttotalisator;
  - d. wijziging van de wettelijke regeling van de sporttotalisator in die voege, dat de uit te keren prijzen worden geliberaliseerd en de beperkingen betreffende minimum-leeftijd en maximum-inzet worden gehandhaafd.

V. Vrijtijdsbesteding en recreatie

Bijzondere eisen stelt de economische en maatschappelijke ontwikkeling aan het scheppen van ruime mogelijkheden tot zinvolle en ontspanning gevende vrijtijdsbesteding. Het overheidsbeleid zal gericht moeten zijn niet alleen op het inhalen van een dreigende achterstand in deze voorzieningen, maar vooral op de te verwachten verdergaande toekomstige behoeften. Daarom:

1. Bij de woningbouw aanpassing aan de eisen, welke de vrijtijdsbesteding in gezinsverband stellen; bij het bouwbeleid tevens de gepaste prioriteit voor bouwwerken (klublokalen en zaalruimten) ten behoeve van de vrijtijdsbesteding.
2. Zowel in de globale landelijke planning als bij het opstellen en goedkeuren der streekplannen: doelmatige voorzieningen voor recreatie en in een aan de groeiende behoefte aangepast tempo verwerkelijking daarvan.
3. Bij de opstelling en realisatie van het wegenplan: het mede betrekken van de eisen, welke het toerisme — ook het internationale toerisme — stelt.
4. Meer in het bijzonder:

- a. stimulering en coördinering van werkzaamheden van instituten, verenigingen en lagere publiekrechtelijke lichamen bij het scheppen en instandhouden van voorzieningen ten behoeve van de recreatie; bevordering van de daartoe behorende voorlichting;
- b. uitbreiding van de voor recreatie beschikbare gebieden, hetzij door subsidiëring, hetzij door eigen aankoop door de Overheid; daarbij ontsluiting van potentiële, doch tot nu toe niet geschikte terreinen voor recreatie;
- c. verbetering van de bestaande recreatiegebieden door het tot stand brengen van een passende akkomodatie, zoals goede toegangswegen met brede groenstrook, rijwiel- en wandelpaden, ruime parkeerplaatsen en kampeerterreinen;
- d. bij voorkeur het bestemmen van voor recreatie niet geschikte terreinen voor militair oefenterrein, zodat de woeste gronden voor rekreatiedoeleinden gebruikt kunnen worden; indien mogelijk het openstellen van voor militaire oefeningen bestemd terrein voor recreatieve doeleinden;
- e. bij ruilverkavelingen naast de landbouwbelangen en andere belangen tevens het betrekken van de recreatiebelangen;
- f. maatregelen ter voorkoming van vervuiling en vernieling van recreatiegebieden en het doen samengaan van de belangen van natuurbehoud en recreatie;
- g. het scheppen van ruime mogelijkheden voor de water-recreatie, waarbij bijzondere aandacht voor door de scheepvaart niet gebruikte waterwegen; waar mogelijk ontsluiting van de oevers met daarbij behorende akkomodaties ten behoeve zowel van water- als landtoerisme;
- h. in de gemeenten, waar de openluchtrecreatie geheel of gedeels ten gerieve van anderen dan de eigen gemeentenaren geschiedt, zullen het Rijk en de Provincie in de daaraan verbonden kosten op billijke wijze bijdragen;
- i. uniformering van de ge- en verbodsbepalingen van de openluchtrecreatie.

D. BINNENLANDSE ZAKEN EN JUSTITIE

I. Algemeen

Verlaging van de leeftijd voor het passief kiesrecht tot 23 jaar en voor het actief kiesrecht tot 21 jaar. Meer belangstelling voor de staatsburgerlijke vorming der jongeren en o.a. subsidie voor de Nederlandse Politieke Jongeren Kontakt Raad.

Herziening van de Gemeentewet.

Bevordering van de goede zeden in het algemeen, en in het bijzonder bij toerisme, in ontspanningsgelegenheden en op universiteiten en hogescholen.

Bevordering van de processievrijheid.

Maatregelen om een spoedig einde te maken aan het ernstig personeelstekort bij de politie.

II. Provinciale en gemeentelijke werkzaamheid

1. Bevordering van de provinciale en gemeentelijke zelfstandigheid in wetgeving en bestuur.
Decentralisatie van wetgeving en bestuur zoveel mogelijk door overdracht van rijksbemoeiingen aan provincie en gemeente, in tegenstelling tot de z.g. dekoncentratie-gedachte, alsmede daarop gerichte herziening van de financiële verhouding tussen het Rijk en de provincie en de gemeenten.
2. Aanpassing van de gemeentelijke bestuursorganisatie voor die gebieden, waarin integratie en coördinatie van het gemeentelijk beleid noodzakelijk zijn, door middel van incidentele wettelijke voorzieningen.
3. Wijziging van de Wet gemeenschappelijke regelingen in dier voege, dat de mogelijkheid wordt geschapen voor het treffen van een gemeenschappelijke regeling ter behartiging niet slechts van bepaalde belangen, doch mede van een kompleks van verwante of aan elkander grenzende belangen.
4. Beperking van de herziening in de gemeentelijke gebiedsindeling tot die gevallen, waarin door samenwerking van gemeenten of door voorzieningen als bedoeld onder 2 en 3, geen bevredigende oplossing is te verkrijgen.
5. Opening van de mogelijkheid tot samenwerking tussen gemeenten en waterschappen.

III. Ambtenarenzaken

1. Politieke vrijheid voor de ambtenaar, voorzover zijn deelneming aan de publieke dienst zich niet dwingend daartegen verzet.
2. Bevordering van een gezond en aan de moderne eisen aangepast personeelsbeleid voor de overheidsdienaren; bijzondere aandacht voor de lonen en salarissen van lager- en middelbaar overheids-personeel.
3. Herziening van structuur en werkwijze van de Centrale Kommissie voor Georganiseerd Overleg in Ambtenarenzaken. Mede in verband met de gerechtvaardigde aanspraken van het overheids-personeel op een gezonde verhouding tussen ambtelijke en partikuliere arbeidsvoorwaarden — in hun totaliteit beschouwd — de instelling van een eigen sekretariaat der Centrale Kommissie ten behoeve van een doeltreffende dokumentatie, die voor **allen in het georganiseerd overleg** toegankelijk zal zijn en ter voorbereiding van de vergaderingen.
4. Herziening der Pensioenwet-1922 naar aanleiding van de studie der Kommissie-Van Poelje.

Terzake van de pensioenen voorts:

- a. drastische verzwakking der anti-kumulatie-bepalingen en van de degressieve schaal ter berekening van de pensioenmaxima, zowel terzake van het eigen pensioen als van dat van weduwen en wezen en het invaliditeitspensioen;

- b. een zodanige wijziging van de samenstelling van het gezinspensioen, dat in ieder gezin voor elk kind het volle pensioen wordt gerealiseerd;
  - c. voor kinderen, die dagscholen bezoeken, pensioenuitkeringen tot aan de 27-jarige leeftijd;
  - d. verbinding der pensioenen met de ontwikkeling van de salarissen en in het bijzonder verbetering van de invaliditeitspensioenen.
5. Meer vrijheid voor de lagere publiekrechtelijke organen om ten aanzien van sekundaire arbeidsvoorwaarden eigen regels te stellen.
  6. Een eigen ziektekostenregeling voor het overheidspersoneel.
  7. Afschaffing van de klassifikatieregeling.

IV. Justitie

1. Spoedige voltooiing en invoering van een nieuw Burgerlijk Wetboek.
2. Bevordering van de eenmaking van het recht in het gebied van de Benelux en van de E.E.G.
3. Strikte handhaving van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht. Bevordering van een doelmatige opleiding en vorming van toekomstige leden der rechterlijke macht.
4. Bevordering van een snelle en efficiënte rechtspraak. In verband hiermede:
  - a. uitbreiding van het aantal leden van de rechterlijke macht;
  - b. eenvoudige en goedkope procesgang;
  - c. drastische aanpassing van de outillage der gerechtsgebouwen aan de eisen van de moderne tijd.
5. Rechtvaardige beloning van advocaten voor kosteloos verleende rechtsbijstand (zowel in civiele als strafzaken).
6. Scherpe bestrijding van de pornografie en de openbare ontucht.
7. Ruim toelatingsbeleid ten aanzien van spijtoptanten en maatschappelijke Nederlanders uit Indonesië en Nieuw-Guinea.
8. Bij het ten uitvoer leggen van de straf dient de reklassering der gestraften een belangrijke faktor te zijn. Bij het beleid t.a.v. de reklassering dient het partikulier initiatief een belangrijke plaats in te nemen.
9. Verdere modernisering van het gevangeniswezen.
10. Het beleid ten aanzien van de kindbescherming dient de verdere ontwikkeling van het partikulier initiatief op dit terrein op de voorgrond te stellen. De subsidienormen voor kindbescherming dienen verruimd te worden.
11. Algehele herziening van het militair strafprocesrecht.
12. Herziening van het psychopathenreglement.

E. LANDBOUW EN VISSERIJ

I. Landbouw

In het kader van het algemeen-sociaal-ekonomisch beleid het schep-
pen van zo gunstig mogelijke voorwaarden voor een gezonde ekono-
mische ontplooiing van de agrarische bedrijfstak en voor een ontwik-
keling van welvaart en welzijn van de agrarische bevolkingsgroep,
overeenkomstig aan die van de andere bevolkingsgroepen.

Daartoe:

1. Krachtige bevordering van produktiviteitsverhoging en kwali-
teitsverbetering in de land-, tuin- en bosbouw middels een voor-
uitstrevend beleid op het gebied van het onderzoek, onderwijs
en voorlichting, alsmede op het vlak van de kultuur-technische en
andere produktie-omstandigheden.
2. Verbetering van de levens- en werkomstandigheden voor de
agrarische bevolking en voor het platteland in het algemeen,
waartoe een versnelde uitvoering van ruilverkavelingen en an-
dere kultuur-technische werken een belangrijke bijdrage zal moe-
ten leveren.

Voorts dient hierbij bijzondere aandacht te worden besteed aan
de modernisering van bedrijfsgebouwen.

3. Versterking van de marktpositie van de land- en tuinbouw in
binnen- en buitenland, waarbij gestreefd moet worden naar een
tot waardebrenging van de agrarische produkten op een verant-
woord niveau.
4. Een zodanig markt-, garantie- en prijsbeleid, dat daardoor voor
de verschillende groepen van sociaal-ekonomisch verantwoorde
bedrijven het bereiken van een redelijk aandeel in de nationale
welvaart mogelijk wordt. Daarbij wordt met name rekening ge-
houden met het gezinsbedrijf.
5. Een zodanig beleid op het terrein van de ruimtelijke ordening,
grondpolitiek en landaanwinning, dat een gezonde ontplooiing
van de land- en tuinbouw niet wordt belemmerd, integendeel zo-
veel mogelijk bevorderd wordt.
6. Bevordering van de kredietmogelijkheden met het oog op een
tijdige modernisering in de land- en tuinbouw.
7. Een belastingpolitiek, welke voldoende rekening houdt met de
speciale voor land- en tuinbouw geldende omstandigheden, met
de noodzaak van produktiviteitsverhoging en versterking van de
marktpositie.
8. Krachtige medewerking aan een snelle en verantwoorde verwe-
zenlijking van een gemeenschappelijk landbouwbeleid in de Euro-
pese Ekonomische Gemeenschap.
9. Doelbewuste medewerking aan de totstandbrenging van een
meer effectieve internationale samenwerking op agrarisch ter-
rein, mede in het licht van de hulp aan ekonomisch minder ont-
wikkelde landen.

II. Visserij

Bevordering van de visserij met name door verbetering en vernieuwing van de visserijvloot, verbetering van het visserij-onderwijs en het streven naar oplossing der problemen, welke in verband met verdergaande inpoldering en afsluiting van zeegaten de visserij aanbelangen.

Aanpassing van de vissershavens aan de belangen van het vissersbedrijf en van de vissersbevolking.

F. VERKEER EN WATERSTAAT

1. Uitgangspunt voor het verkeersbeleid vormen:

- de noodzaak om in een meer aangepast tempo, tijdiger en in ruimere mate de verkeersvoorzieningen doelmatig uit te bouwen, gericht op de reële verwachtingen van de ontwikkeling van het verkeer in verband met de toenemende welvaart, de bevordering daarvan en de groei van het nationaal en internationaal toerisme;
- de noodzaak om meer doelmatige voorzieningen te treffen ter verhoging van de verkeersveiligheid.

Dit beleid zal meer positief en minder restriktief gericht moeten worden, dan thans het geval is.

2. Ter realisatie van dit beleid:

- a. op korte termijn, op basis van reeds verrichte studies, het voorleggen van een van durf en visie getuigend plan terzake van de voorzieningen op lange termijn, ruim opgezet en mede geplaatst in het kader van een ruimtelijke ordening, ook naar Europees formaat;
- b. snelle uitvoering van een urgentieprogram van primaire auto-wegen ter ontsluiting van bestaande en toekomstige industriegebieden, alsmede ter verzekering van het behoud en de vergroting der op Europa gerichte vervoersstromen over de Nederlandse havens;
- c. bevordering van de bloei der Nederlandse havens, waarbij bijzondere aandacht voor de havens in de ontwikkelingsgebieden van Noord en Zuid;
- d. een wettelijke regeling, teneinde in belangrijker mate dan tot dusver gelden ter beschikking te stellen van de lagere publiekrechtelijke organen voor de aanleg en het onderhoud van sekundaire-, tertiaire- en niet-plan wegen;
- e. doelmatige opleiding voor verkeersdeskundigen; stimulering der opleiding van ambtenaren der lagere publiekrechtelijke lichamen en voorlichting aan bestuurlijke instanties van deze lichamen terzake van verkeersplanning;
- f. bevordering van verkeerstechnische research, koördinatie van bestaande initiatieven;
- g. intensieve koördinatie en samenwerking tussen de instanties, welke in de eerste plaats verantwoordelijk zijn voor het verkeersbeleid, het bouwbeleid en het ruimtelijke orderingsbeleid.

3. Verkeersveiligheid:

- a. ruime subsidie aan instanties en organisaties, die de bevordering van de verkeersveiligheid tot doel hebben;
- b. invoering van minimum-snelheden op daarvoor in aanmerking komende wegen en het gebruik maken van meer moderne middelen om de duidelijkheid in de verkeersvoorschriften en de bebakening der wegen te bevorderen;
- c. betere beveiliging van onbewaakte overwegen, dan wel bewaking ervan;
- d. maatregelen tegen het wederom in omloop brengen, zowel van binnenlandse als buitenlandse autowrakken;
- e. praktisch verkeersonderwijs op de scholen en bij andere opleidingen, alsmede aan daarvoor in aanmerking komende groepen en personen.

4. Vervoer:

- a. binnen het kader van het algemene vervoersbelang bevordering van de sanering der vervoerstakken en van de werkzaamheden der partikuliere vervoerondernemers;
- b. een beleid, gericht op de opheffing van belemmeringen in het internationale vervoer en het verwerklijken van de vrijheid voor de Nederlandse vervoerondernemer om zijn diensten te verrichten in het gehele gebied der Europese Gemeenschap;
- c. herstel van een rendabele basis voor de burgerluchtvaart, waarbij zo spoedig mogelijke samenwerking met andere luchtvaartmaatschappijen in internationaal verband;
- d. bevordering van de modernisering der binnenvloot.

5. Waterhuishouding:

- a. afdoende bescherming tegen stormvloeden;
- b. bevordering der noodzakelijke werken ten bate van de zoetwatervoorziening;
- c. een wettelijke regeling ter bestrijding van de toenemende verontreiniging van de openbare waterwegen, waarin opgenomen de samenwerking der betrokken overheidslichamen en financiële deelname van het Rijk en de voorwaarden daartoe;
- d. ruimere financiële steun aan gemeenten en waterschappen ten behoeve van een juiste waterbeheersing in de verschillende gebieden, waar men tot nu toe met ernstige moeilijkheden te kampen heeft.